

TÜRK VE ALMAN HUKUKUNDA ÇİFTE VATANDAŞLIĞA İLİŞKİN GELİŞMELER

*Recent Developments on Double Nationality Issues in Turkish
Nationality Law and German Law*

Prof. Dr. Işıl ÖZKAN*
Arş. Gör. Uğur TÛTÛNCÛBAŞI**

GİRİŞ, § 1. ALMAN HUKUKUNDA ÇİFTE VATANDAŞLIK, I. ALMAN VATANDAŞLIK KANUNLARINDA KONUNUN DÜZENLENMESİ, A. 1914 TARİHLİ VATANDAŞLIK KANUNUNDAKİ DÜZENLEME, B. YENİ ALMAN VATANDAŞLIK KANUNU'NDAKİ DÜZENLEME, 1. Çifte Vatandaşlığa İzin Verilen Haller, 2. Yurtiçi Şartının Kaldırılması, II. ÇİFTE VATANDAŞLIĞIN KABUL EDİLMEMESİNDEN DOĞAN SORUNLAR, A. VATANDAŞLIK HAKLARI BAKIMINDAN, B. OTURMA VE ÇALIŞMA İZİNİ HAKKI, C. YENİDEN ALMAN VATANDAŞLIĞINI KAZANMAK, § 2. TÜRK HUKUKUNDA ÇİFTE VATANDAŞLIK, I. TÜRK HUKUKUNDA VATANDAŞLIK KAVRAMI VE ÇİFTE VATANDAŞLIĞIN KABULÜ, A. TÜRK VATANDAŞLIK HUKUKUNUN TARİHİ GELİŞİMİ, B. VATANDAŞLIĞIN TANIMI, C. ÇİFTE VEYA ÇOK VATANDAŞLIK, II. TÜRK VATANDAŞLIK HUKUKUNDA ÇİFTE VATANDAŞLIKTAN DOĞAN SORUNLAR, A. VATANDAŞLIK HUKUKUNUN OLUMLU (MÛSBET) ÇATIŞMALARI, B. VATANDAŞLIĞIN KAYBI BAKIMINDAN, 1. İzin Almaksızın Yabancı Devlet Vatandaşlığını Kazanma, 2. Türkiye ile İlgisi ve Bağlılığını Kesmek, 3. Kaybettirme, Çıkma ve Vatandaşlığı Muhafaza Etmenin Sonuçları, C. NÛFUSA TESCİLLE İLGİLİ İDARİ SORUNLAR, **SONUÇ**

---

* Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Uluslararası Özel Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

** Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Uluslararası Özel Hukuk Anabilim Dalı.

ÖZET

Türk Vatandaşlık Kanununa göre, 1981'den beri çifte vatandaşlık kabul edilmiştir. Bunun aksine, Alman Vatandaşlık Kanunu çifte vatandaşlığı kural olarak 1914'den beri reddetmektedir. Eski kanuna ek olarak, 2000 tarihli Vatandaşlık Hakkındaki Alman Reform Kanunu, bu konuda yeni sınırlamalar kabul etmiştir. Önceki kanunda, eğer bir kişi yerleşim ya da oturma iznine sahipse, başka bir vatandaşlık kazansa bile kendi asli vatandaşlığını koruyabilirdi.

Yeni Reform Kanunu yerleşim ya da oturma koşulunu kaldırmıştır. Yani aslen Türk olup Alman vatandaşlığına sahip olan ve Türk vatandaşlığına dönenler Alman vatandaşlığını kendiliğinden kaybedeceklerdir. Alman Federal Anayasa Mahkemesi, 8.12.2007 tarihli kararında, eğer bir Alman vatandaşı başka bir vatandaşlığı 2000 yılından önce kendi isteğine bağlı olarak seçerse ve isteği 2000 yılından sonra kabul edilirse Alman vatandaşlığını kaybedeceğine karar vermiştir.

Üstelik 2007 yılında kabul edilen yeni Alman Göç Yasası, Türk çalışanın karısı ya da kocasının Almanya'ya girebilmesi için Alman dilini bilme zorunluluğu hakkında bazı kurallara sahiptir. Vize almak için Türk vatandaşları için aranan bu şart, aynı durumdaki birçok diğer ülke vatandaşları için aranmadığından bir ayrımcılıktır.

Türk Vatandaşlık Kanununun 29. maddesi, devletleri çifte vatandaşlığı kabul etmeyen bazı Avrupa ülkelerinin vatandaşı olan eski Türk vatandaşlarının ekonomik ve sosyal zorlukları nedeniyle, ilk olarak 1995 yılında değiştirilmiştir. Bu kural 2004 yılında yeniden değiştirilmiştir. Bu madde vatandaşlıktan çıkma izni olarak Türk vatandaşlığından ayrılan eski Türk vatandaşlarının hakları ve sorumlulukları hakkındadır. Bu vatandaşlar politik hakları ve kamusal alana ilişkin hakları dışındaki tüm haklarını kullanmaya devam ederler. Diğer bir vatandaşlığa kabul edildikten sonra Türk vatandaşlığından ayrılırsalar bile, diğer Türkler gibi yerleşim, çalışma, taşınmaz mülk edinme gibi diğer tüm hakları kullanabilirler.

Alman Yasası çifte vatandaşlığı sınırlı durumlarda kabul etmiştir. Bu istisnalar eski vatandaşlığı terk etmenin zorluğu ve getirdiği olumsuz sonuçlar ile ilgilidir. Türkiye ise, Türk vatandaşlığından vazgeçmeyi kolaylaştırmakta ve eski Türk vatandaşlarının kazanılmış haklarını korumaya çalışmaktadır.

Bu çelişkiyi nasıl çözebiliriz? Bir yolu Alman Kanununun çifte vatandaşlığı kabul etmesidir. Bugünlerde bu imkânsız görünmektedir. Diğer yol ise Avrupa Birliği ile Türkiye arasında akdedilen Ankara Anlaşması ve Ek Katma Protokol ile 1/80 numaralı Ortaklık Konseyi kararının verdiği; oturma hakkını da içeren serbest dolaşım haklarını savunmaktır.

Bu makalede öncelikle Türk ve Alman Kanunlarının tarihsel zemininde çifte ve çok vatandaşlığın problemleri üzerinde durulacaktır. Ardından değişiklikleri içerir şekilde her iki kanunu ele alacağız. Sonuç olarak, Almanya'nın sosyal yaşama uymakta güçlük çeken yeni vatandaşları hakkındaki endişelerini anlıyoruz. Aynı zamanda, vatandaşlık vermenin, her devletin münhasır yetkisi içinde olduğunun bilincindeyiz. Fakat vatandaşlarımızın kazanılmış haklarının uluslararası hukuk ve AB müktesebatına göre korunmasını istiyoruz.

Anahtar Kelimeler: Vatandaşlık, çifte vatandaşlık, Türk Vatandaşlık Kanunu, Alman Vatandaşlık Kanunu (Vatandaşlık hakkındaki Alman Reform Kanunu)

ABSTRACT

According to the Turkish Nationality Act since 1981 double nationality has been accepted. In controversy the German Nationality Code has rejected the double nationality since 1914. In addition to the old law, the German Reform Code on nationality dated 2000 has adopted new restriction on this subject. In the former law if a person has an establishment or resident permit he or she could save his/her original nationality even if he acquires another nationality.

The new Reform Code revised the establishment or residence conditions. So the people, who have German nationality but originally Turk, return to the Turkish nationality will loss German nationality automatically. The Constitutional Court of Federal Germany in his judgment of 8.12.2007 decided that if a German nation had required voluntarily before 2000 an other nationality and his request was accepted after 2000, he would lost German nationality.

Furthermore the new German Act on Immigration adopted in 2007 has some rules on the obligation of German language knowledge for husband or wife of the Turkish worker to enter to the Germany. This visa application is discriminatory since many other nationals in the same situation are excepted from visa.

The Turkish Code of Nationality article 29 was firstly changed in 1995 because of economic and social difficulties of old Turkish nationals who have some European countries "nationalities" that their State has refused double nationality. In 2004 it has been rechanged. This article is about the rights and obligations of the old Turkish peoples who relinquish their nationality by permission of government. They continue to retain all rights except political rights and the rights pertaining the use of official authority. They can use all other rights such as establishment, working, title to

immovable property like other Turkish nationals, even if they left Turkish nationality after acquisition of the other nationality.

German Code accepted limited situations for double nationality. These exceptions are about the hardness of quittance and grave results of mother state citizenship. As much as we get easy to withdraw from Turkish citizenship and add new rights for ancient Turkish people, their opportunity to care German nationality will be lost.

How can we solve this contradiction? One way is to accept the double nationality according to German Code. Nowadays it seems impossible. The other way is to defend their rights of free movement including the right of residence pertaining to the Ankara Agreement and Additional Protocol, also the decision of Association Council 1/80 between European Union and Turkey.

In this article firstly we study the problem of multi-nationality on historical grounds of Turkish and German law. Secondly we will study the both laws, including the revisions. As a result, we appreciate to worry about his patriot who has some difficulties to integrate the Germany. We also know that to give nationality is in exclusive competence of each state. But we want that our nationals have kept their vested rights according to the international law and EU law.

Keywords: Nationality, double nationality, Turkish Nationality Code, German Nationality Code (the German Reform Code on Nationality)

GİRİŞ

13.2.1981 tarihinde 403 sayılı ve 11.2.1964 tarihli Türk Vatandaşlık Kanununda 2383 sayılı kanunla yapılan değişiklikle çifte veya çok vatandaşlık kabul edilmiştir. Oysa Almanya 1914 yılından bu yana prensip olarak çifte vatandaşlığı reddetmekte ve Alman Vatandaşlık Kanunu, Alman vatandaşlığına geçmek isteyen Türklere, Türk vatandaşlığından çıkma şartı getirmektedir.

1914 Tarihli Alman Vatandaşlık Kanununda bazı istisnai hallerde kabul edilen çifte vatandaşlık, 2000 yılında yapılan kanun değişikliği ile daha da zorlaştırılmıştır. Zaten var olan bu şart yeni değişiklik ile daha katı uygulanmaktadır. Yalnızca Türk vatandaşları bakımından değil, Almanya'da yaşayan ve çalışan diğer devlet vatandaşları yanında, başka bir devlet vatandaşlığını kazanmak isteyen Almanlar da aynı sıkıntılarla karşı karşıyadır.

Oysa 2000 yılında kabul edilen ve Türkiye'nin taraf olmadığı Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi kişinin iradesi dışında doğum veya evlenme ile kazandığı ikinci vatandaşlığı muhafaza etmesi gereğini kabul etmiştir.

Almanya vatandaşlığına alınma yolu ile (iradi) kazanmada çok sert bir şekilde uyguladığı “herkesin yalnız bir vatandaşlığı olmalıdır” kuralını, bazı istisnalar dışında uygulamaya devam etmektedir.

Türkiye'nin bu konuda yıllar süren diplomatik çabaları sonuç vermemiş ve seçimlerden hemen sonra işbaşına gelen Alman hükümeti 2000 tarihli kanunla, konunun çözümlenmesini çok daha güç bir noktaya getirmiştir.

Bu makalede öncelikle Alman vatandaşlık yasasındaki yeni düzenlemenin getirdiği değişiklik (eskisi ile yenisi kıyaslanarak) incelenecek, daha sonra Türk hukukunda çifte vatandaşlığın kabulü, şartları ve sonuçları ele alınacaktır. Son bölümde Türk asıllı Alman vatandaşlarının karşılaştıkları sorunlar ve çözüm yolları konusunda görüşümüz belirtilecektir.

§ 1. ALMAN HUKUKUNDA ÇİFTE VATANDAŞLIK

I. ALMAN VATANDAŞLIK KANUNLARINDA KONUNUN DÜZENLENMESİ

Almanya'da 2000 yılında Vatandaşlık Hukukuna ilişkin yapılan reform¹ ile yaklaşık 50.000 Türk asıllı Alman vatandaşının², Alman vatandaşlıklarının elinden alınması söz konusu olmuştur³. Alman vatandaşlık hukukunun konuya ilişkin gelişimini 2000 yılında yürürlüğe giren (ve 2007 yılında yürürlüğe giren göç yasası ile son değişiklikler eklenen⁴) yeni Alman Vatandaşlık Yasasından öncesi ve sonrası olarak ikili bir ayırmda açıklamakta yarar vardır.

¹ Değişikliklerin “reform” niteliği açısından değerlendirmesi için bkz. **NOMER, Ergin**: “Alman Vatandaşlık Hukukunda “Reform Kanunu”: Çifte Vatandaşlık”, Prof.Dr.M.Kemal OĞUZMAN'ın Anısına Armağan, s.531-544, İstanbul-2000, s. 535 vd.

² Alman vatandaşlık yasasına göre: “Alman vatandaşlığına sahip olan kişi bu kanun anlamında Almandır” (§1-StAG).

³ **RENNER, Günter**: “Doppelte Staatsbürgerschaft, Türken, Deutscher Pass ade?”, 11.2.2005 (<http://www.migrationsrecht.net/nachrichten-gesetzgebung-auslaenderrecht/137-doppelte-staatsbuergerschaft-tuerken-deutscher-pass-ade.html>); **USLUCAN, Şükrü**: “Fataler Doppelpass ins Abseits?-Zum”türkischen” Rückerwerb der türkischen Staatsangehörigkeit”, ZAR 3-4, 2005, s.115 ve orada dip not 2; **ŞENOL, Ekrem**: “Doppelte Staatsbürgerschaft - Eine Falle? ”, Köln, 01.04.2005 (<http://www.jurblog.de/2005/04/01/doppelte-staatsbuergerschaft-eine-falle/>); **ŞENOL, Ekrem**: “Doppelte Staatsbürgerschaft der türkischstämmigen Bevölkerung in Deutschland”, Köln, 26.05.2005, (<http://www.jurblog.de/2005/05/26/doppelte-staatsbuergerschaft-der-turkischstammigen-bevolkerung-in-deutschland/>).

⁴ 19.08.2007, BGBl. I S. 1970, yürürlük tarihi 28.8.2007 (Gesetz zur Umsetzung aufenthalts und asylrechtlicher- Richtlinien der EU).

A. 1914 TARİHLİ VATANDAŞLIK KANUNUNDAKİ DÜZENLEME

1914 tarihinden bu yana eski Alman Vatandaşlık Yasası (RuStAG)⁵ gereğince; bir Alman vatandaşı başka bir ülkenin vatandaşlığını kendi başvurusu sonucunda elde etmiş ise, sahip olduğu Alman vatandaşlığını yasa gereği kaybediyordu. Bu kayıp otomatik olarak gerçekleşip ilgilinin bu sonucu biliyor olup olmaması da bir öneme sahip değildi⁶. Eğer ilgili vatandaş, Alman vatandaşlığının devamı hususunda henüz yabancı vatandaşlığı kazanmadan önce başvuruda bulunmuş ve izin almışsa, Alman vatandaşlığını kaybetmiyordu (§25/2-RuStAG). Ayrıca bu eski düzenleme gereğince, başka bir ülkenin de vatandaşlığını kazanan ilgili kişinin eğer Federal Almanya devleti sınırları içerisinde bir ikametgâhı (Wohnsitz) veya mutad meskeni (dauernden Aufenthalt) bulunuyorsa, Alman vatandaşlığı elinden alınamıyordu (§25/1-RuStAG). “Yurtiçi Şartı” (Inlandsklausel) olarak anılan bu hüküm sayesinde birçok kişi Alman vatandaşlığını kazanmak için çıktığı eski vatandaşlığına tekrar dönüp, çifte vatandaşlığa sahip olabiliyordu⁷. Buna rağmen yetkili merciin Alman vatandaşlığına geçildiği esnada (hile sebebiyle) kişinin tekrar eski vatandaşlığına dönme amacı içerisinde olduğunu gerekçe gösterip vatandaşlığını geri alması mümkündür⁸. Ancak Alman vatandaşlığına alınan yabancının baştan bu

⁵ 22.07.1913, RGBI, 1913, 583, yürürlük tarihi: 1.1.1914 (Reichs- und Staatsangehörigkeitsgesetz / RuStAG).

⁶ ŞENOL: “Doppelte Staatsbürgerschaft der türkischstämmigen Bevölkerung in Deutschland”.

⁷ ŞENOL: “Doppelte Staatsbürgerschaft der türkischstämmigen Bevölkerung in Deutschland”. Bu bağlamda çifte vatandaşlığın önlenmesine ilişkin eskiden kalan bir prensibin varlığından söz etmek pek de doğru olmayacaktır, aksine bu yönde gelişen bir âdetin oluştuğunu söylemek daha doğrudur, bkz. USLUCAN: s.117-118 ve naklen; RÖPER, Erich: Staatsangehörigkeit-Staatsbürgerschaft, KritJ 32, 1999, s.543; GOSEWINKEL, Dieter: “Einbürgern und Ausschliessen- Die Nationalisierung der Staatsangehörigkeit vom Deutschen Bund bis zur Bundesrepublik Deutschland”, Göttingen-2001. Alman İmparatorluğu zamanında kişi, öncelikle Alman devletlerinden birinin (Einzelstaat), ardından da İmparatorluğun vatandaşlığına sahip olurdu. Yani birden fazla vatandaşlığa sahip olmak bundan önceki yasalarda normal karşılanan bir durumdu, bkz. CAHN, Wilhelm: “Das Reichsgesetz über die Erwerbung und den Verlust der Reichs- und Staatsangehörigkeit: vom 1. Juli 1870”, 2. Auflage, Berlin-1896, s. 7; KELLER/TRAUTMANN: “Kommentar zum RuStAG: vom 22. Juli 1913”, München-1914, s.12. Federal Alman Anayasa Mahkemesi de bir kararında “çifte vatandaşlığın” lehinde karar verirken, ne Anayasa Hukuku ne Devletler Hukuku açısından bu yönde bir yasak olduğuna karar vermiştir, mahkeme sadece çifte vatandaşlığı istenmeyen (Übel) bir durum olarak görmektedir, bkz. 21.5.1974, BVerfGE 37, 217, 254; USLUCAN: s. 118; WIEDEMANN, Marianne: Die Neuregelung des deutschen Staatsangehörigkeitsrechts, Konstanz-2005, s.20.

⁸ RENNERT, Günter: “Doppelte Staatsbürgerschaft”; ENGST, Kathrin: Verlust der deutschen Staatsangehörigkeit, ZAR 7/2005, s. 231; SİLAGI, Michael: Staatsangehörigkeitsentzug ex tunc durch Aufhebung der Einbürgerung, StAZ- Das Standesamt, J.59, Nr.11, s. 313-322, November 2006, s. 315 vd.

yönde yani, tekrar eski vatandaşlığına dönme niyetinde olduğunu yetkili merciinin ispatlaması gerekecektir ki, bu durumun ispatı çok zordur⁹.

Almanya’da yaşayan Türk vatandaşlarının Alman vatandaşlığını kazanmasını destekleyen Türkiye, bu amaçla “mavi kart” (eski adı ve rengiyle “pembe kart”) uygulamasına geçmiştir. Bu sayede Türk vatandaşlığından izin alarak çıkan kişiler Türkiye’de ayrıcalıklı yabancı muamelesi görenek istisnai durumlar haricinde Türk vatandaşlarının sahip olduğu haklara sahip olacaktır¹⁰. “Mavi kart” uygulamasına rağmen vatandaşlarımız, Alman vatandaşlık yasasının eski 25. Paragrafındaki “yurtiçi şartı”ndan yararlanarak tekrar Türk vatandaşı olma yolunu, yani çifte vatandaşlığı seçmişlerdir. Bunun altında yatan sebep, Türkiye’deki haklarının zarar göreceği, bilhassa miras ve taşınmaz edinme konusunda sorunlar yaşayabilecekleri düşüncesidir. Ayrıca Türk makamlarının “mavi kart” uygulaması ve bunun getirdiği haklar hususunda bilgilendirmedeki yetersizliği de çifte vatandaşlığı tetiklemiştir¹¹. İşte 15 Temmuz 1999 tarihinde kabul edilen yeni Alman vatandaşlık yasası ile bunun (çifte vatandaşlığın) önüne geçilmek amaçlanmıştır¹².

B. YENİ ALMAN VATANDAŞLIK KANUNU’NDAKİ DÜZENLEME

Alman Vatandaşlık hukukuna ilişkin yapılan reform çalışmaları neticesinde 15.07.1999 tarihli yeni Alman vatandaşlık yasası hazırlanmış ve 1.1.2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir¹³. Reform kanununda yer alan önemli değişiklikler şunlardır: Yabancı anne ve babanın Almanya da doğmuş olan çocuğu, eğer anne veya babadan birisi sekiz yıldır Almanya’da yasal olarak oturmakta olup bir oturma iznine veya bir yerleşme iznine (*Aufenthaltserlaubnis* - *Niederlassungserlaubnis*)¹⁴ sahip ise doğum ile (“doğum yeri esası”) Alman vatandaşlığını kazanabilmektedir (StAG §4/3). İşte 31 Aralık 1999’dan sonra bu şekilde Alman vatandaşlığını kazanan kişi

⁹ ENGST: s. 231 ve dnot. 47.

¹⁰ Bkz. aşağıda, P.2, II, B, 3, s.23 vd.

¹¹ Bkz. ŞENOL: “*Doppelte Staatsbürgerschaft der türkischstämmigen Bevölkerung in Deutschland*“. Bunun yanında Engst: “miras, gayrimenkul, çalışma ve yerleşme hakları açısından Türk vatandaşlığından çıkmanın herhangi bir olumsuz etkisi olmamasına rağmen, bu durumdaki eski Türk vatandaşlarının, sırf milli gururları sebebiyle tekrar Türk vatandaşlığına geçtiklerini” ileri sürmektedir, ENGST: s. 231.

¹² RENNERT: “*Doppelte Staatsbürgerschaft*”.

¹³ BGB I S.1618, yürürlük tarihi 1.1.2000, “*Staatsangehörigkeitsgesetz*” (www.juris.de).

¹⁴ Oturma izni süreli verilen bir izin olmasına karşın (AufenthG §7/1) yerleşme izni süresiz verilen ve ilgili kişiye çalışma hakkı da tanıyan bir izindir (AufenthG §9/1). Yerleşme iznine sahip olabilmenin şartları arasında ; 5 yıldır oturma iznine sahip olmak ve yeteri kadar Almanca bilmek gibi şartlar aranmaktadır (AufenthG §9/2). Göç yasasında Ağustos 2007 yılında yapılan son değişiklik ile bu iki izne bir üçüncüsü olan Avrupa Birliği oturma izni (Erlaubnis zum Daueraufenthalt-EG) eklenmiştir ve süresiz olan yerleşme iznine eş sayılmıştır (AufenthG §9a/1).

ile yine aynı yasanın §40b¹⁵ hükmü uyarınca Alman vatandaşlığını kazanan kişi başka bir ülkenin vatandaşlığına daha sahip ise, bunlardan birini terk etmek zorundadır. Bu kişiler sahip oldukları vatandaşlıklarından hangisini muhafaza etmek istediklerini reşit olmalarından itibaren yazılı olarak yetkili makama bildirmeleri gerekir (StAG §29/1)¹⁶. 23. yaşlarını dolduruncaya kadar bu yönde bir bildirimde bulunmamaları halinde, söz konusu kişiler Alman vatandaşlıklarını kaybedeceklerdir (StAG §29/2)¹⁷.

Yasada yapılan değişiklik ile Alman vatandaşlığına yetkili makamın kararıyla alınmada aranan “hukuka uygun bir şekilde 15 yıldır Almanya’da oturmak” şartı 8 yıla indirilmiştir (StAG §10/1). Eğer yabancı, başarılı bir şekilde bir entegrasyon kursuna katıldığını Federal Göç ve Mülteci Dairesinden alacağı belge ile ispatlarsa bu süre 7 yıla düşecektir [§10/3(1)]¹⁸. Yine yapılan değişiklik ile vatandaşlığa alınacak olan yabancıların entegrasyonunu sağlayabilmek için, “Almanca dilini yeteri kadar bilmek” şartı getirilmiştir [§10/1(1),6]. Burada ilgili yabancından sözlü ve yazılı olarak (B1 Almanca dil sertifikası seviyesinde) dil testini başarması istenmiştir [§10/4(1)]¹⁹. Yetkili makam kararı ile vatandaşlığa alınmada yeni getirilen diğer bir şart ise, ilgili yabancının Almanya’nın “hukuk ve toplum düzeni” ile “hayat şartlarına” ilişkin bilgisini sınavan bir vatandaşlığa alınma testini (*Einbürgerungstest*) başarabilmesidir [§10/1(1),7]²⁰.

1. Çifte Vatandaşlığa İzin Verilen Haller

Alman vatandaşlığına başvuran ilgili yabancının önceki vatandaşlığını terk etmesi veya kaybetmesi vatandaşlığa alınma şartları arasında yer almaya

¹⁵ §40b: “1 Ocak 2000 tarihinde yurt içinde (Almanya’da) mutad yerleşimine sahip olan ve onuncu yaşını henüz doldurmamış olan kişi, doğumu esnasında §4/3-1’deki şartları taşıyor idiyse ve halen taşıyorsa, başvuru üzerine vatandaşlığa alınır. Başvuru 31 Aralık 2000 tarihine kadar yapılabilir”.

¹⁶ HOKEMA, Tido Oliver: Mehrfache Staatsangehörigkeit, Frankfurt-2001, s. 130 vd.

¹⁷ Yeni yasanın §29/3 hükmü gereğince; bu kişiler eğer Alman vatandaşlığını muhafaza etmek istediklerini beyan ederlerse, sahip oldukları diğer vatandaşlığı terk etmiş veya kaybetmiş olduklarını da ispat etmeleri gerekir. 23. yaşlarını dolduruncaya kadar bu durumu ispat edemezlerse, Alman vatandaşlığını yine kaybedeceklerdir (bu süreçte Alman vatandaşlığını muhafaza izni de alamamış olurlarsa).

¹⁸ 2007 yılında yürürlüğe giren göç yasası ile (19.08.2007, BGBl. I S. 1970) bu fıkraya bir hüküm daha eklenmiştir; “bilhassa dil (bilgisi) açısından 6 numaralı satırda öngörülen seviyeyi aşan özel entegrasyon başarısının varlığı durumunda bu süre 6 yıla kadar kısaltılabilecektir”(StAG §10/3(2)).

¹⁹ Vatandaşlığa alınma esnasında 16. yaşını doldurmamış olan çocuklar için dil şartı, yaşına uygun dil gelişiminin gösterilmesi ile yerine getirilmiş sayılacaktır [§10/4(2)]. Ayrıca Almanca dil seviyesine ilişkin bu şart §10’a göre yetkili makam kararı ile vatandaşlığa alınacaklarda olduğu gibi §9’da düzenlenmiş olan eşlerin vatandaşlığa alınmasında da aranmaktadır [StAG §9/1(2)].

²⁰ Bu şart 1 Eylül 2008 den itibaren uygulanmaya başlanacaktır (bkz. yeni Göç yasası: Art. 10/4 “Inkrafttreten”, 19.08.2007, BGBl. I S. 1970 (Gesetz zur Umsetzung aufenthalts- und asylrechtlicher Richtlinien der EU).

devam etmektedir [§10/1(1),4]. Ancak sahip olunan vatandaşlığı terk etmenin mümkün olmadığı veya çok ağır şartlar altında mümkün olduğu durumlar için istisnai bir hüküm öngörülmüştür ve bu şekilde sınırlı hallerde çifte vatandaşlığa izin verilmiştir (StAG §12/1)²¹. Buna göre;

- ilgili yabancı hukukun vatandaşlıktan çıkmaya izin vermemesi (hukuki imkansızlık) halinde [§12/1(2),1],

- yabancı ülke tarafından vatandaşlıktan çıkma isteğinin sürekli reddedilmesi (fiili imkansızlık) durumunda [§12/1(2),2],

- yabancı ülke vatandaşlığın terkinin, ilgili yabancının sorumlu olmadığı sebeplerden dolayı gerçekleşmediyse veya çıkmak çok ağır şartlar bağlanmışsa veya kurallara tam olarak uygun yapılan çıkma talebi yabancı ülke tarafından uygun bir süre içerisinde karara bağlanmamışsa [§12/1(2),3],

- ilgili yabancının, yaşlı olması sebebiyle vatandaşlığından çıkması zor ise [§12/1(2),4],

- yabancının, vatandaşlıktan çıkması ile ekonomik durumu veya malvarlığı hakları açısından ağır sonuçların (zararların) doğmasına sebep olarsa [§12/1(2),5]²²,

- yabancı, 28 Temmuz 1951 tarihli Mültecilerin Statüsü Hakkındaki Antlaşmanın 28. paragrafına uygun seyahat kimliğine sahip ise [§12/1(2),6],

çifte vatandaşlığa izin verilmektedir²³.

Ayrıca yeni düzenleme ile ilgili yabancı Avrupa Birliğine üye ülkelerden birinin vatandaşlığına²⁴ veya İsviçre vatandaşlığına sahip ise, çifte vatandaşlığına izin verilmektedir (StAG 12/2). Bu sayılan istisnalar dışında, devletler umumi hukukundan kaynaklanan antlaşmalar ile de istisnalar öngörülebilir (StAG 12/3).

Görüldüğü üzere, çifte vatandaşlık yetişkinler açısından sınırlı bir şekilde kabul edilirken (StAG §12), yetişkin olmayanlar için sadece 23.

²¹ **HOKEMA**: s. 136 vd.; **WIEDEMANN**: s. 174 vd.

²² Nomer: "Türk hukukunda, gayri menkullerin iktisabında yabancılar için mevcut kanuni kısıtlamaların, Alman vatandaşlığını kazanmak isteyen Türk vatandaşlarının ekonomik varlığına zarar verebileceği bilindiğine göre, vatandaşlık hukukunda yapılan değişiklik (TVK. m.29) öncesinde, Türk vatandaşlarının Alman vatandaşlığına alınmalarında, bu hükmün kullanılmasıyla, Türk vatandaşlığının terki istenmeyebilirdi" görüşünü savunmaktadır, **NOMER**: "Çifte Vatandaşlık", s.535.

²³ Gerekçe için bkz. II. Einzelbegründung, Deutscher Bundestag - 14. Wahlperiode, Druksache 14/533, s. 19; ayrıca bkz. "Hinnahme von Mehrstaatigkeit", Nr. 8.1.2.6.3, StAR-VwV.

²⁴ **WIEDEMANN**: s. 69-70.

yaşını tamamlamalarına kadar, yani geçici bir süre için kabul edilmektedir (StAG §29)²⁵.

Alman Vatandaşlık kanununun yukarıdaki 12. paragrafı gereğince Türk vatandaşlarının çifte vatandaş olabilmeleri için Türk Vatandaşlık Kanununda yapılan düzenlemeler ile doğuştan Türk olup Türk vatandaşlığından ayrılan kişiler için “ayrıcalıklı statü” (TVK. m.29) yaratmak yerine²⁶, TVK’nda yapılacak düzenleme ile vatandaşlıktan çıkmayı zorlaştırmak daha doğru olacaktır. Böylece Almanya da yaşayan Türk vatandaşlarının çifte vatandaş olmaları sağlanabilir²⁷.

2. Yurtiçi Şartının Kaldırılması

Yeni yasa ile beraber eski yasada (RuStAG) var olan ve çifte vatandaşlığın elde edilmesinde kullanılan “yurtiçi şartı” (Inlandsklausel)²⁸ 31.12.1999 tarihi itibarıyla ortadan kaldırılmıştır. Bu şartın kalkması ile var olan hukuki durum değişmiştir ve böylece **yurtiçinde yaşasa da**, bir Alman vatandaşı önceden Alman vatandaşlığını koruyabilmesine ilişkin bir izin almadan başka bir ülke vatandaşlığına başvurup bu ikinci vatandaşlığı, başvurusu neticesinde kazanırsa otomatik olarak Alman vatandaşlığını kaybetmektedir (§25-StAG)²⁹. Alman vatandaşlığının kaybı, yabancı vatandaşlığa başvurulduğu tarihte değil, yabancı vatandaşlığın kazanıldığı anda gerçekleşir. Bu anın belirlenmesinde ise ilgili yabancı hukuk dikkate

²⁵ **NOMER**: “Çifte Vatandaşlık”, s.541.

²⁶ Bkz. aşağıda, “IV. Kaybettirme, Çıkma ve Vatandaşlığı Muhafaza Etmenin Sonuçları” başlığının altındaki açıklamalar.

²⁷ Aynı yönde **ÇAVUŞOĞLU, Ayfer Uyanık**: “Türk Vatandaşlığı Kanununda 5203 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklik Sonrasında Türk Vatandaşlığından Çıkma”, Yasa Hukuk Dergisi, 28. yıl, S: 260-261, s. 21-39, Mayıs-Ağustos 2005, s. 21, dn. 2; Ayrıca Almanya Türk Toplumunu Başkanı Hakkı KESKİN’e göre: “Türkiye’de yeni yapılacak yasa değişikliği ile doğuştan T.C vatandaşı olan insanlar vatandaşlık hakkından yoksun bırakılamaz” diye bir değişiklik yapılırsa tüm bu (çifte vatandaşlık) sorunlar ortadan kalkar. Vatandaşlık Yasası bu şekilde olan 21 ülke çifte vatandaşlıktan yararlanıyorlar. Almanya’da şu anda var olan yasalar buna izin veriyor, “geldiğiniz ülkenin yasası vatandaşlıktan çıkmanıza izin vermiyorsa, ben sizi vatandaşlığa kabul ederim” diyor. O zaman vatandaşlıktan çıkma yada girme gibi sorunlar yaşanmadan çifte vatandaşlık hakkından yararlanıyorlar. Türkiye bunu yaparsa, sorun bitecek”. Dwelle, Haber Tarihi: 4/14/2005; ayrıca bkz. yukarıda dn: 16.

²⁸ **WIEDEMANN**: s. 246 vd.; ayrıca bkz. yukarıda I.A) numaralı başlığın altındaki açıklamalar.

²⁹ **HEILBRONNER/RENNER**: Staatsangehörigkeitsrecht, 4. Auflage, München-2005, §25 StAG Rn.6, s.762; **ŞENOL**: “Doppelte Staatsbürgerschaft – Eine Falle?”. Ayrıca Göç yasasında 2007 yılında yapılan son değişiklik ile 25. Paragrafın 1.fikrasına ikinci bir cümle eklenmiştir. Buna göre, „eğer Alman vatandaşı bir Avrupa Birliği ülkesinin veya İsviçre’nin veya Almanya ile arasında devletler hukukundan kaynaklanan bir anlaşma bulunan ülkenin vatandaşlığını kazanmışsa 1. cümlede yazılı kayıp meydana gelmez...” denilerek bu kurala bir istisna getirilmiştir (§25/1(2)-StAG), değişiklik için bkz. Artikel 5, Nr. 15, Gesetz zur Umsetzung aufenthalts und asylrechtlicher- Richtlinien der EU, 19.08.2007, BGBl. I S. 1970, yürürlük tarihi 28.8.2007.

alınır (StAR-VwV, Nr.25.1.2)³⁰. Yeni yasanın yürürlüğe girdiği tarih olan 1.1.2000'den önce eski vatandaşlığına dönen veya başka bir vatandaşlık kazanan kişinin durumu ise değişmemekte, yani Alman vatandaşlığını korumakta ve böylece çifte vatandaş kalmaktadır³¹.

II. ÇİFTE VATANDAŞLIĞIN KABUL EDİLMEMESİNDEN DOĞAN SORUNLAR

A. VATANDAŞLIK HAKLARI BAKIMINDAN

Yeni Alman vatandaşlık yasasındaki düzenlemeye göre, Türk vatandaşlığının yasanın yürürlüğe girdiği tarihten sonra tekrar kazanılması ile Alman vatandaşlığı kaybedilir (§25/1-StAG). Bunun üzerine ilgili kişi Türk vatandaşlığından tekrar çıksa bile durum değişmeyecektir ve Alman vatandaşlığını kazanmış olamayacaktır³². İlgili kişinin Türk vatandaşlığını tekrar kazanmasına ilişkin başvurusu yeni Alman vatandaşlık yasasının yürürlüğe girdiği 1.1.2000 tarihinden önce yapılmış ve fakat başvuru bu tarihten sonra olumlu sonuçlanmış ise durumu ne olacaktır? Türk vatandaşlığını bu tarihten sonra kazanmış olan kişinin yine Alman vatandaşlığı sona erecek midir? Bu sorulara ilişkin Federal Alman Anayasa Mahkemesi yeni tarihli bir karar vermiştir³³. Karara göre³⁴,

³⁰ “Allgemeine Verwaltungsvorschrift zum Staatsangehörigkeitsrecht”, (StAR-VwV), 13.12.2000, Nr.25.1.2 ; HEILBRONNER/RENNER: §25 StAG Rn.11, s. 764.

³¹ RENNER: “Doppelte Staatsbürgerschaft”; ŞENOL: “Doppelte Staatsbürgerschaft der türkischstämmigen Bevölkerung in Deutschland“.

³² Kişi bu durumda geriye etkili olarak Türk vatandaşlığını kaybetse bile bunun kaybedilen Alman vatandaşlığı üzerine bir etkisi olmayacaktır (StAR-VwV Nr.25.1.2); RENNER, Günter: Verwaltungsvorschriften zum Staatsangehörigkeits- und zum Ausländerrecht, s.1, 2001.

³³ Bkz. BVerfG, 2 BvR 1339/06 vom 8.12.2006 (http://www.bverfg.de/entscheidungen/rk20061208_2_bvr133906.html).

³⁴ Söz konusu davada Alman vatandaşlık kanununun 25. paragrafının 1. fıkrasında yer alan hükmün Anayasaya uygunluğu dava konusu edilmiştir. 31 Aralık 1999'a kadar geçerli olan eski kanun metninde vatandaşlığın kaybı ancak başka bir ülke vatandaşlığının kazanılması ve sözkonusu vatandaşlığı kazanan kişinin yurt içinde ikamet veya sürekli oturumunun bulunmaması durumunda gerçekleşiyordu. Dava konusu olayda davacı Mart 1999 da Alman vatandaşlığını kazanmıştı ve bununla beraber Türk vatandaşlığından ayrılmıştı. Ancak Haziran 1999 da yapmış olduğu başvuru üzerine Şubat 2001 tarihinde tekrar Türk vatandaşlığını kazanmıştı. Bunun üzerine Ağustos 2005 tarihinde Frankfurt ili yetkililerince davacının Alman kimlikleri geri alınmış. Davacıda İdare mahkemesinde buna karşı dava açmıştır ve başka bir ülkenin vatandaşlığına 1 Ocak 2000 tarihinden önce (yani “yurtiçi şartı”nın yürürlükte olduğu tarihte) başvuru yapmış olan ve ilgili ülkenin vatandaşlığını bu tarihten sonra kazanmış olan kişilerin Alman vatandaşlık kanununun yeni 25. paragrafının kapsamında değerlendirilmemesi gerektiğini ileri sürmüştür.

İdare mahkemesi Aralık 2005 tarihinde davacının Alman vatandaşlığını kaybettiğine karar vermiştir. Kararında davacının Alman vatandaşlık kanununun 25. paragrafının 2. fıkrasında belirtilen Alman vatandaşlığını koruma iznini almadan Türk vatandaşlığına geçtiğini ve bunun üzerine Alman vatandaşlığını paragraf 25/1 gereğince kaybettiğini, bu kaybı kişinin bunun bilincinde veya sonucuna ilişkin yanılmış olmasının etkili olmadığını

“1- Başka bir ülkenin vatandaşlığına başvurarak kendi isteği ile ilgili ülkenin vatandaşlığını kazanan kişinin Alman vatandaşlığını kaybedeceğine ilişkin bir kanuni düzenleme Anayasaya aykırılık teşkil etmez. Her ne kadar Alman vatandaşlığı kişinin isteği dışında otomatik olarak kaybettiriliyorsa da, bu devletin iradesi ile kendiliğinden değil bilakis, kişinin kanunda ki durumu kendi özgür iradesi ve buna bağlı şahsi sorumluluğu sonucunda gerçekleşmektedir. İlgilinin Alman vatandaşlığını ellinde tutması ona bağlıdır, ya vatandaşlığın korunmasına ilişkin bir izin alarak (§ 25/2) ya da başka bir devlet vatandaşlığının kazanılmasından vazgeçerek bunu gerçekleştirebilir³⁵.

2- 25. paragrafın 1. fıkrasının, başka bir ülke vatandaşlığının kazanılması yönündeki başvurunun bu yeni hükmün yürürlüğe girmesinden önce yapılmış olup yeni vatandaşlığın kazanılmasının bu kanunun yürürlüğe giriş tarihinden sonra gerçekleşmiş olan durumları da kapsadığı şüphesizdir. § 25/1 deki “Bir Alman, vatandaşlığını başka bir ülkenin vatandaşlığını kazanmakla kaybeder” hükmü, kaybın başka bir ülke vatandaşlığına başvurulmuş olmasına bağlı olmadığını, bu vatandaşlığın kazanılmasına bağlı olduğunu açıkça belirtmektedir. Bu sebeple 1 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe giren kanunun yeni içeriğinden başvuru tarihinin bir önemi olmadığı anlaşılmaktadır. Zaten 15.7.1999 tarihli kanun ile eski hükmün içerisinde yer alan “yurtiçi şartı”nın çıkarılış nedeni kanun gerekçesinde de belirtildiği gibi “...çok vatandaşlığın önlenmesi amacına aykırı hareket edilerek eski hükümde yer alan “yurtiçi şartı” sayesinde

---

belirtmiştir. Zaten eski vatandaşlık kanununda da Alman vatandaşlığına alınmanın ön şartının Türk vatandaşlığından ayrılmak olduğu ve eski vatandaşlık kanununun paragraf 25 gereğince de başka bir ülke vatandaşlığını kazanmak Alman vatandaşlığının kaybına yol açıyordu ve sadece yurtiçinde ikamet edilmesi durumunda bir istisna yapıldığını vurgulamıştır. Mahkeme ayrıca Anayasanın 16/1 hükmüne aykırı bir kaybında sözkonusu olmadığını belirtmiştir; davacının vatandaşlık kaybı onun hür iradesi üzerine olmuş olduğu yeni vatandaşlık sebebiyle sona ermiştir ki bunun sorumluluğu kendisine aittir. Davacının Türk makamlarındaki başvurusunu geri almak veya alman vatandaşlığını koruma izni almak için yeni yasanın ilan tarihi (15.7.1999) ile yürürlük tarihi (1.1.2000) arasında yeteri kadar süresi olduğu da belirtilmiştir.

İdare mahkemesi tarafından aleyhine karar verilmesi üzerine davacı Federal Anayasa Mahkemesine başvurmuştur. Davacı vatandaşlık kanun reformuna ilişkin kanunun onun başvurusundan sonra, yani 15 Temmuz 1999 tarihinde kabul edilip 1 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe girdiğini ve Türk vatandaşlığına ilişkin başvurusunu yaparken yürürlükte olan eski kanununa güvendiğini ileri sürmüştür. Ayrıca Türk makamlarının kararı verdiği tarihe ilişkin bir etkisinin de olmadığını bu sebeple de ilgili paragrafın Anayasaya aykırı olduğu iddiasında bulunmuştur (Davacı bunun yanında ayrıca alman anayasasının 2. paragrafında yer alan “kişinin özgürlüğü kısıtlanamaz” hükmü ile 3. paragrafında yer alan “eşitlik” ilkesine aykırılık iddialarında da bulunmuştur).

³⁵ Bu yönde bkz. (Güney Afrika vatandaşlığını kazanan fakat Alman vatandaşlığının korunmasına ilişkin izni geç alan kişinin Alman vatandaşlığını kaybetmesine ilişkin), 10.08.2001 tarihli Alman Federal Anayasa M. kararı, 2 BvR, 2101/00, NVwZ 2001, S. 1393, (http://www.bverfg.de/entscheidungen/rk20010810_2bvr210100.html).

kanunun açığı kullanılarak yeni vatandaşlığa alınanlar hemen eski vatandaşlıklarına da geri dönüp çok vatandaşlığı önleme amacını ortadan kaldırıyorlardı ve bu yüzden “yurtiçi” şartını kaldırarak kanunun kötüye kullanımını ve çok vatandaşlığı önleme...” amacı güdülmüştür³⁶.

3- Alman vatandaşlık kanunu istisnalara rağmen ilke olarak eskiden beri çok vatandaşlığı önleme amacını taşımaktadır. Alman vatandaşlığını yeni kazanmış ve bu amaçla da Türk vatandaşlığından ayrılmış olan davacının bunun bilincinde olması gerekirdi. Kanun koyucu özellikle Alman vatandaşlığına kişiyi kabul ederken, eski vatandaşlığından ayrılması koşulunu koyarak çok vatandaşlığı önlemeyi amaçladığını göstermiştir. Davacı buna rağmen kanundaki boşluğu kullanarak tekrar eski vatandaşlığını kazanma yoluna girişiyorsa bu yöndeki kanun değişikliğini dikkatle takip etmeli ve kanun koyucunun buna ilişkin bir önlem alacağını düşünmeliydi. Bu kanun açığından yararlanmak isterken beklemediği bir sonuçla karşılaşan kişinin, sonuçtan Anayasal yollar ile korunması düşünülemez. Özellikle sözkonusu yeni düzenlemenin yapılması uzun süredir düşünülmekte ve kamuoyunda tartışılmaktayken kişinin daha dikkatli olması gerekirdi³⁷.”

Kararın içeriğinden de anlaşıldığı üzere, ilgili vatandaş yeni Alman vatandaşlık yasasının yürürlüğe girdiği 1.1.2000 tarihinden önce Türk vatandaşı (veya başka bir ülke vatandaşı) olmak için başvurusunu yapmış olsa ve fakat vatandaşlığı bu tarihten sonra kazanmış olsa da Alman vatandaşlığını otomatik olarak kaybedecektir. Buna rağmen ilgili vatandaşın başvurusunu yaptığı tarihte yürürlükte olan eski vatandaşlık yasasına olan güveni korunmalı mıdır, sorusu akla gelmektedir. Ancak ilgili vatandaş, yasa değişmeden bu yasadaki açığı (olanağı) kullanarak çifte vatandaşlığı elde etmek istediğinden oluşabilecek riskleri de hesaba katmalıydı. Özellikle de bu eski yasadaki açığın, yani “yurtiçi şartı”nın kaldırılmasının kamuoyunda açıkça tartışılmakta olduğu bir süreçte böyle bir düzenlemeye güvenmekte haklı olduğu söylenemez. Bu sebepten ötürü Alman idari usul kanunu §48 ve §49 gereğince ve güvenin korunmasına dayanarak işlemin geri alınması mümkün gözükmemektedir³⁸. Ancak eğer ilgili vatandaş Türk vatandaşlığına alınmasına ilişkin başvurusunu uzun bir süre önce yapmış olup da Türk yetkilileri tarafından bu başvurusunun cevabının bilinçli olarak geciktirilmiş

³⁶ BVerfG, 2 BvR 1339/06, 8.12.2006, Absatz-Nr.19; Kanun gerekçesi için bkz. BTDrucks, 14/533, s.12 ve 15, (<http://dip.bundestag.de/parfors/parfors.htm>).

³⁷ Kanundaki bu açığı kapatmaya yönelik çalışmalara 1976 da başlanmıştır; BVerfG, 2 BvR 1339/06, 8.12.2006, Absatz-Nr.34-35; Yürürlükteki kanunun tasarısı 16.3.1999 da hazırıldı, BTDrucks, 14/533, s.1, (<http://dip.bundestag.de/parfors/parfors.htm>).

³⁸ Bkz. MAURER, Hartmut: Allgemeines Verwaltungsrecht, 15. Auflage, München-2004, §11 Rn.21; USLUCAN: s.116.

olduğuna ilişkin açık tutanak noktaları mevcut ise, güvenin korunmasından söz edilmesi mümkün olabilecektir³⁹.

Eğer kişi kendi isteği dışında tekrar eski vatandaşlığına veya başka bir vatandaşlığa alınmışsa bu durumda Alman vatandaşlığını kaybetmez. Çünkü eski yasada (RuStAG) olduğu gibi yeni Alman vatandaşlık yasası da konuyu açıkça "...kendisinin veya yasal temsilcisinin başvurusu üzerine kazanırsa..." şeklinde düzenlemiştir (§25/1)⁴⁰. İlgilinin bu yönde bir istek ve başvurusu olmadığına Alman vatandaşlığını kaybetmesi de söz konusu değildir. Böyle bir durumda kişinin Alman vatandaşlığını kaybettiğini ileri süren ve buna binaen kişinin Alman pasaportuna veya hüviyetine el koymak isteyen makamın, ilgili kişinin Alman vatandaşlığına sahip iken başka bir ülke vatandaşlığını da kendi başvurusu üzerine kazandığını ispatlaması gerekir. Çünkü ilgili kişinin yapılmamış bir başvurunun var olmadığını ispat etmesi zaten mümkün değildir⁴¹.

Türk vatandaşlık kanununun 22. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenmiş olan⁴², "vatandaşlıktan çıkma izin belgesi" alan Türk vatandaşlarının durumu da ayrı bir önem arz etmektedir. Şöyle ki; Türk vatandaşlık yasasına göre Türk vatandaşlığından çıkmak isteyen vatandaş, bir "çıkma izin belgesi" talep edebilir. Bu belgenin alınması ile kişi Türk vatandaşlığını henüz kaybetmiş olmaz, sadece başka bir ülke vatandaşlığını kazanması durumunda kişinin vatandaşlıktan çıkmasına izin verileceğini gösteren bir belgedir⁴³. "Çıkma izin belgesi"ni alan, ancak Türk vatandaşlığından henüz çıkmamış olan vatandaş, Alman vatandaşlığını da kazanmışsa, daha sonra

³⁹ USLUCAN: s.116 ve bkz. dn. 11.

⁴⁰ Mesela yabancı ile evlenerek kendiliğinden evlendiği kişinin vatandaşlığına geçilmesinde olduğu gibi evlenen Alman vatandaşı bu durumda Alman vatandaşlığını kaybetmeyecektir, **ENGST**: Verlust der deutschen Staatsangehörigkeit, s. 231; aynı yönde, **HEİLBONNER/RENNER**: Staatsangehörigkeitsrecht, §25 StAG Rn.10, s. 764.

⁴¹ **HEİLBONNER/RENNER**: Staatsangehörigkeitsrecht, §25 StAG Rn. 9-10, s. 763; ayrıca bkz. **ŞENOL**: "Doppelte Staatsbürgerschaft der türkischstämmigen Bevölkerung in Deutschland", 5-b numaralı başlık altındaki açıklamalar. Ayrıca yazar 4.b. başlığı altında Türk vatandaşlığından çıkmış olan ve askerlik hizmetini yapmamış olan kişilerin, herhangi bir başvuruları olmadan tekrar Türk makamlarınca Türk vatandaşlığına alındıklarını ileri sürmektedir. Bu durumdaki kişilerin de yukarıda açıklanan kişiler gibi Alman vatandaşlıklarını kaybetmediklerini; çünkü bunların da Türk vatandaşlığına alınma yönünde bir başvuruları olmadığını belirtmiştir.

⁴² Bkz. yukarıda "III. B) 1-" numaralı başlık altındaki açıklamalar.

⁴³ TVK. m.22/3: "Vatandaşlıktan çıkmak isteyen kişi, başka bir Devlet vatandaşı değil ise, İçişleri Bakanlığınca kendisine bir (çıkma) izin belgesi, ilgili yabancı Devlet vatandaşlığını kazandığını belirten belgeyi getirdiğinde de çıkma belgesi verilir". İzin belgesi 3 yıl için geçerlidir (m.22/4). Bu belgenin verilmiş olması, ilgili kişinin Türk vatandaşlığından çıktığı anlamına gelmeyip, sadece başka bir ülke vatandaşlığı kazanması halinde çıkmasına izin verileceği anlamına gelmektedir. Kişi 3 yıllık süre içerisinde başka bir ülke vatandaşlığını kazanmamış veya kazanmış olup buna rağmen Türk vatandaşlığından çıkmak istemezse "çıkma izin belgesi" geçerliliğini yitirir ve ilgili kişi Türk vatandaşlığını korur.

yeni Alman vatandaşlık yasasının 25. paragrafına binaen Alman vatandaşlığını kaybetmiş olmaz; çünkü ilgili kişi zaten hiç bir zaman Türk vatandaşlığından çıkmış değildir. Oysa yeni Alman vatandaşlık yasası açıkça, Alman vatandaşlığının kaybını, başka bir ülke vatandaşlığını o ülkenin yasalarına göre **kendi iradesiyle kazanmış olma şartına** bağlamıştır (§25/1 StAG ve Nr. 25.1.2 StAR-VwV)⁴⁴. Buna göre de “çıkma izin belgesi” almış olan vatandaşlarımız, Türk vatandaşlığından hiç çıkmadıkları için bu düzenlemeden etkilenmeyeceklerdir⁴⁵. Diğer yandan, kendisine izin belgesi verilmiş olan kişi üç yıl içinde yetkili Türk makamlarına gerekli bilgi ve belgeyi vermemiş veya yabancı devlet vatandaşlığını kazanamadığı için izin belgesini iade etmemiş ise, İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararıyla haklarında kaybettirme kararı verilebilir (Vat. K. md.23/2).

Ancak Alman makamlarının “çıkma izin belgesi” alan Türk vatandaşlarının Alman vatandaşlığına alındığı esnada gerçekleri sakladığını gerekçe göstererek vatandaşlığın iptali yoluna gitmesi de mümkündür⁴⁶.

B. OTURMA VE ÇALIŞMA İZİNİ HAKKI

Alman vatandaşlığını kaybeden kişi yabancı statüsüne gireceğinden Almanya’da yasal olarak bulunmasının değişik yolları mevcuttur. Normal şartlarda bir yabancı, Alman İkamet yasasının⁴⁷ 9. paragrafındaki genel şartları taşıması halinde bir “yerleşim izni”ne (Niederlassungserlaubnis) sahip olabilir⁴⁸. Ancak söz konusu yasanın 38. paragrafı gereğince, kişi eskiden Alman vatandaşlığına sahip olduğu esnada mutad ikametgâhı da Almanya sınırları içerisinde yer alıyor ve bu durum beş yıl sürmüştü, “yerleşim izni” genel şartlar aranmadan verilebiliyor (§38/1, Nr.1). “Yerleşim izni” süresiz olup çalışma izni de veren bir araçtır. Şayet bu beş yıllık süre şartı gerçekleşmemişse; fakat en az bir yıl Alman vatandaşı iken Almanya’da mutad meskene sahip idiyse, bu kez de 9. paragraftaki genel şartlar aranmadan kendisine aynı yasanın 7. paragrafında tanımlanmış olan “oturma izni” (Aufenthaltserlaubnis) verilebiliyor (§38/1, Nr.2). Ancak bu hüküm kapsamında, kişinin “yerleşim izni” veya “oturma izni”ne sahip olabilmesi için vatandaşlığın kaybedildiğini öğrenmesinden itibaren 6 ay içinde başvurmuş olması şartı mevcuttur. Bu durumda 6 aylık süre kaçırılmış olsa bile, yine yasanın 81. paragrafı gereğince başvuru yapılmış olması durumunda (her ne kadar 6 aylık süre kaçırılmış olsa da) başvurunun sonuçlanmasına kadar kişinin sınır dışı edilmesi ertelenir (§81/3). Bu ertelenen süre zarfında kişinin 6 aylık süreyi kaçırması sebebiyle, hiç

⁴⁴ HEILBRONNER/RENNER: Staatsangehörigkeitsrecht, §25 StAG Rn. 11, s. 764.

⁴⁵ Bkz. ŞENOL: “Doppelte Staatsbürgerschaft der türkischstämmigen Bevölkerung in Deutschland”, 4.c. başlığı altındaki açıklamalar.

⁴⁶ Bkz. yukarıda “I. A) 1914 Tarihli Vatandaşlık Kanunundaki Düzenleme” başlığı altındaki açıklamalar ile dn. 7 ve 8.

⁴⁷ 30.07.2004, (BGB1. I S.1950), Yürürlük tarihi: 01.01.2005 “Aufenthaltsgesetz-AufenthG”.

⁴⁸ Bkz. yukarıda dip not: 16.

olmazsa §9/2'deki genel şartları sağlayarak bir "yerleşim izni" alması mümkün gözükmemektedir⁴⁹.

Ayrıca Türkiye ile AT arasında 12.9.1963'de imzalanan ve 1.12.1964'de yürürlüğe giren Ankara Anlaşmasının⁵⁰ 12. maddesi ile 23.11.1970'de imzalanan ve 1.1.1973'de yürürlüğe giren Katma Protokolün 36. maddelerinin Türk işçilerine tanıdığı yerleşme ve çalışma haklarına ilişkin hükümleri de dikkate alınmalıdır. Türkiye-AB ortaklık Konseyinin 1/80 sayılı kararı ile belirlenen sürelerde⁵¹ AB ülkelerinden birinde düzenli olarak çalışan işçilerin bu ülkelerde çalışma ve oturma izinlerinin devamı garanti altına alınmıştır. Ayrıca Türk işçilerinin onunla birlikte oturmaya hak kazanmış aile bireylerinin çalışma ve oturma hakları 7. madde ile düzenlenmiştir. 10. madde ayrımcılık yasağına⁵², 13. madde de *standstill* (yeni kısıtlamalar getirilemeyeceği) kuralına ilişkindir⁵³.

Türk işçileri ve ailelerinin bu hakları Avrupa Adalet Divanı'nın çeşitli kararlarıyla kabul edilmiştir. ATAD, Topluluğun 3. ülkelerle yaptığı anlaşmaların başka bir organın karar vermesini gerektirmeyecek şekilde açık ve kesin olması halinde doğrudan etkiye sahip olduğunu belirtmiştir⁵⁴. Bu suretle Katma Protokolün 36. maddesinin doğrudan etki doğurması için Ortaklık Konseyinin karar vermesi gerekir. Ortaklık Konseyi 2/76 ve onun yerine geçen 1/80 sayılı karar ile bu düzenlemeyi yaptığına göre ortaklık Anlaşması üye ülkelerde doğrudan etkiye sahiptir. Bunun sonucu AB ülkelerinden olan Almanya'da yasal olarak oturma ve çalışma hakkı olan işçilerimizin bu haklarının ortadan kaldırılması halinde Alman Mahkemelerine başvurarak haklarını savunabilmelidirler. Ön karar usulüne

⁴⁹ USLUCAN: s.117.

⁵⁰ RG. 17.11.1964, S: 11858.

⁵¹ 1/80 sayılı kararın 6. maddesine göre bir Türk işçisi 1 yıl yasal çalışmadan sonra aynı işveren nezdinde, 3 yıllık yasal çalışmadan sonra aynı meslek dalında, 4 yıllık yasal çalışmadan sonra o ülkede herhangi bir ücretli işte çalışmak hakkına sahiptir.

⁵² Almanya'da 2007 yılında yapılan son değişiklik ile aile birleşimi ile Almanya'ya eşinin yanına gitmek için vize başvurusunda bulunan Türk vatandaşları için basit düzeyde de olsa Almanca bilme zorunluluğu getirilmiştir (§30/1,(1),Nr.2-AufenthG). Ancak yeni düzenlemeye göre Avustralya, İsrail, Japonya, Kanada, Kore Cumhuriyeti, Yeni Zelanda, Amerika Birleşik Devletleri, San Marino gibi AB'ye aday ülke dahi olmayan ülke vatandaşları aile birleşimi amacıyla Almanya'ya gelmek isterlerse; Türk vatandaşlarından farklı olarak bu şarttan (dil şartından) muaf olacaklardır. Böylece yeni düzenleme ile bir eşitsizlik getirilmiştir (bkz. § 30/1, (3), Nr.4 - AufenthG ve § 41/1 ve 2 - AufenthV).

⁵³ Collected Acts, EEC-Turkey, Ass. Trade I-31, v. 2.

⁵⁴ Demirel davasında Ankara Anlaşmasının 12. maddesi ve Katma Protokolün 36. maddesinin doğrudan etki doğurmadığı kabul edilirken (K. 12/86, RCCS, 1987, s. 3719); Sevince davasında (C. 152/89, RCCS (ECR), 1990-8, s. 1-3461) ve onu takip eden davalarda 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile Anlaşma hükümlerin doğrudan etkili hak doğurduğu kabul edilmiştir.

göre Avrupa Adalet Divanına giden Türklerle ilgili bu davalarda genellikle vatandaşlarımızın lehine kararlar verilmiştir⁵⁵.

Benzer şekilde Ankara Anlaşmasının 13. maddesi ve Katma Protokolünün 41/2 maddesi iş kurma serbestisine ilişkin hükümler taşımaktadır. Ancak bu konuda Ortaklık Konseyi bir düzenleme yapmadığı için sözü geçen hükümlerin doğrudan etkisi bulunmamaktadır. Buna karşın 41/1. madde iş kurma özgürlüğüne yeni kısıtlamalar getirmeyi açıkça yasakladığı için doğrudan etkiye sahiptir. 41/1. madde kişiye ikamet izni vermez. Bununla birlikte üye ülkenin Türk vatandaşlarına iş kurma ve ikamet hakkına ilişkin yeni kısıtlama getirmesini yasaklar⁵⁶. Ayrıca 1/80 sayılı ortaklık Konseyi kararının 13. maddesindeki yeni kısıtlamalardan kaçınma hükmü de doğrudan etkilidir.

Son olarak Katma Protokolün 41/1. maddesine ilişkin olarak, iki Türk sığınmacının sığınma taleplerinin İngiliz Hükümeti tarafından reddedilmesine ilişkin davada standstill kuralının, kendi adına iş yapan kişilerin ülkeye ilk defa giriş hakkına da uygulanacağı kabul edilmiştir⁵⁷. Yani bir AB ülkesine iş kurmak üzere gelen Türk vatandaşlarına 1973 tarihli Katma Protokol'de o zaman yer alan yerleşme haklarına yeni sınırlamalar getirilemez.

C. YENİDEN ALMAN VATANDAŞLIĞINI KAZANMAK

Ne AB mevzuatında, ne de Ortaklık Anlaşmasında Türk vatandaşlarının üye devlet vatandaşlığı kazanması yönünde bir hüküm bulunmamaktadır. Bu konu münhasıran üye devletlere bırakılmıştır. Sığınma hakkı konusunda da bir düzenleme mevcut değildir.

Bu durumda 1.1.2000 tarihinden sonra Türk vatandaşlığını kazanan kişi Alman vatandaşlığını otomatik olarak (kendiliğinden) kaybettiğinden tekrar Alman vatandaşı olabilmek için en önemli şart Almanya'da yasal olarak bulunuyor (izinli) olmasıdır⁵⁸. Bunun için yukarıda da belirtildiği gibi birinci

⁵⁵ Kararlar için bkz. **ÖZKAN, Işıl**: Yabancıların Çalışma Hürriyeti ve Avrupa Topluluğunda Kişilerin Serbest Dolaşımı, İstanbul-1997, s. 122 vd.

⁵⁶ 11 Mayıs 2000 tarih ve C-37/98 sayılı Savaş kararı p. 69, 21 Ekim 2003 tarih ve C. 317/01 ve C. 369/01 sayılı Abatay-Şahin kararı, p. 66-68,74; bkz. **CAN, Hacı**: 21 Ekim 2003 Tarih ve C-317/01 Sayılı Abatay ve C-369/01 Sayılı Nadir Şahin – Federal Çalışma Kurumu Kararı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt I, 1/2004, Prof. Dr. Erden Kuntalp'e Armağan, s. 435 vd.

⁵⁷ Tüm ve Darı davaları, 20 Eylül 2007, C. 16/05, p. 63, 69 (<http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/gettext.pl?where=8long=en8num=79929079c190>.)

⁵⁸ Alman vatandaşlığına alınmanın diğer şartları için "I. B) Yeni Alman Vatandaşlık Kanunu'ndaki Düzenleme" başlığı altındaki açıklamalara bakınız. Ayrıca vatandaşlık yasasının 8. Paragrafına göre de bir yabancı eski yasada olduğu gibi vatandaşlığa kabul yolu ile alınabilir. Burada kişinin vatandaşlığa alınıp alınmaması tamamen yetkili makamın takdirine bırakılmış olup kişinin vatandaşlığa alınmasında kamusal bir yarar olup olmadığı önem taşımaktadır. Vatandaşlığa kabulde takdir ile ilgili yasal kurallar aynı kalmıştır (yeni

ihtimal; ilgili kişinin İkamet yasasının 38. paragrafına göre Alman vatandaşı olarak Almanya'da en az 5 yıl yaşamış olmasıdır. Bu şart "yerleşim izni" (Niederlassungserlaubnis) elde edebilmesi için gereklidir (§38/1 Nr.1). Ancak bu hükmün, içerisinde yer alan 5 yıllık süre şartı sebebiyle uygulanması genelde zor gözükmetedir. Çünkü Alman vatandaşlığını kazanan kişi bunun üzerine pek zaman kaybetmeden tekrar Türk vatandaşlığına başvuruyor ve bu başvurusu da 1-2 yıl gibi kısa bir sürede sonuçlanıp çifte vatandaşlığını elde ediyordu⁵⁹. Bu sebeple "yerleşim izni" elde edilmesinin uygulanabilirliği çok az olacağından yine Alman ikamet yasasının 38. Paragrafındaki ikinci ihtimali değerlendirmek gerekir; buna göre "yerleşim izni" yerine "oturma izni" alınması daha büyük bir olasılıktır. Bu ihtimalde ilgili kişinin 5 yıl yerine en az 1 yıl Almanya'da Alman vatandaşı olarak yaşamış olması aranmaktadır (§38/1 Nr.2). Ancak "oturma izni", "yerleşim izni"nden farklı olarak süreli olarak verilmektedir. Bu sebeple sorun bu iznin ne kadarlık bir süre için verileceğidir. Bu süreyi makul bir uzunlukta tutmak gerekir; özellikle de Alman vatandaşlığını kaybeden kişinin tekrar Alman vatandaşlığına başvuracağı göz önüne alınırsa 38. paragrafın 3. fıkrasında yer alan ve özel durumlar için bir istisna öngören hüküm kullanılmalıdır. Buna göre ilgili kişi İkamet yasasının 5. paragrafında düzenlenen genel şartlara bağlı olmaksızın özel durumu sebebiyle bir oturma (ikamet) hakkına sahip olabilecektir⁶⁰.

Ayrıca §38/1-son cümlesi, kişinin yukarıda açıklanan yerleşim ve oturma izinleri için, Alman vatandaşlığını kaybettiğini öğrenmesinden itibaren 6 ay içerisinde başvurması gerektiğini düzenlemiştir. Bu konuda öğrenme tarihinin 1.1.2000 tarihi olduğu konusunda görüşler de olsa,

---

yasa ile değişiklik daha çok yetkili makam kararıyla vatandaşlığa alınmada yapılmıştır (§10-StAG), bkz. Broschüre: "Staatsangehörigkeitsrecht"- Bundesministerium des Innern, Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, August 1999; ayrıca bkz. ŞENOL: "Doppelte Staatsbürgerschaft der türkischstämmigen Bevölkerung in Deutschland", 5.a. başlığı altındaki açıklamalar.

⁵⁹ Unutulmaması gereken burada 1.1.2000 tarihinden önce tekrar Türk vatandaşlığını elde edenlerin, yani çifte vatandaşlığa sahip olanların bu durumdan etkilenmeyeceğidir. Onlar Alman vatandaşlıklarını da korumaktadırlar.

⁶⁰ Bkz. ayrıca, ŞENOL: "Doppelte Staatsbürgerschaft der türkischstämmigen Bevölkerung in Deutschland", Yazar burada ayrıca, Alman vatandaşı olup da 1.1.2000 tarihinden önce Türk vatandaşlığına başvuran kişilerin mağduriyetlerinin giderilmesi gerektiğini belirtmiştir. Çünkü bu durumdaki kişilerin, başvurularının yeni yasa yürürlüğe girdikten sonra sonuçlanmış olması sebebiyle başvurularını yaptıkları zamanda "yurtiçi şartı"nın geçerli olduğunu ve Türk vatandaşlığının kazanılması ile otomatik olarak Alman vatandaşlığını kaybedecekleri konusunda bilgilendirilmediklerini yazmaktadır. Bu sebeple tekrar Alman vatandaşı olmak için başvurduklarında yeni Alman vatandaşlık yasasının 8. paragrafının 1. fıkrasının 4 numaralı hükmünde yer alan "kendisi ve aile fertlerini geçindirebilecek durumda olma" şartının uygulanmaması gerektiğini belirtmiştir. Çünkü yine §8/2 gereğince "...kamunun yararı için §8/1 Nr.4 deki şarttan vazgeçilebileceği..." yer almaktadır. Buradaki amaç ilgili Türk vatandaşlarının entegrasyonunu sağlamak olduğu için fıkra 2'deki istisnanın uygulanması gerektiğini savunmaktadır.

hükmün açık düzenlemesi ve İçişleri Bakanlığının açıklamasına da dayanarak burada kişinin bilgi edindiği tarih dikkate alınacaktır (Vorläufige Anwendungshinweise zum Zuwanderungsgesetz, Bundesministerium des Innern, Nr.38.1.10)⁶¹.

Son olarak Alman ikamet yasasının 28. paragrafında “oturma izni” verilebilecek bir düzenleme yer almaktadır. Buna göre, kişi Alman vatandaşlığını kaybetmiş olsa bile, onunla beraber çocuğu Alman vatandaşlığını kaybetmemişse bu çocuğunun (reşit olmayan bekâr çocuğun) bakımı sebebiyle ebeveynlerine “oturma izni” verilebilecektir (§28/1 Nr.3-AufenthG)⁶².

§ 2. TÜRK HUKUKUNDA ÇİFTE VATANDAŞLIK

I. TÜRK HUKUKUNDA VATANDAŞLIK KAVRAMI VE ÇİFTE VATANDAŞLIĞIN KABULÜ

A. TÜRK VATANDAŞLIK HUKUKUNUN TARİHİ GELİŞİMİ

Devletin temel ve kurucu ögesi olan insan topluluğu ile ilgilenmesi doğaldır. Çağdaş anayasalarda, devletin yapısını belirleyen kurallar arasında vatandaşlık konusuna ilişkin hükümler yer almaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu zamanında kabul edilen 1876 tarihli Kanun-i Esasi’de Osmanlı vatandaşlığında bulunan tüm şahısların hangi din ve mezhepten olursa olsun istisnasız “Osmanlı” olarak ifade edileceği kabul edilmiştir (8. md.)⁶³.

Aynı esas 1869 Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi’nde de kabul edilmiştir⁶⁴. Bu kanun İslam dünyasında din ilkelerinden bağımsız ilk vatandaşlık düzenlemesidir ve 1851 Fransız Kanunundan esinlenerek hazırlanmıştır. Kanun Osmanlı ülkesinde “ikamet eden” herkesi ilke olarak Osmanlı uyruğu sayıyordu. Kişilere bunun aksini kanıtlama olanağı tanınıyordu⁶⁵. Amacın Osmanlı Devletinin gayr-i müslim vatandaşlarından bazılarının meşru olmayan menfaatler sağlamak amacıyla yabancı devlet vatandaşlığına geçmesini önlemek olduğu belirtiliyordu.⁶⁶ 1876 tarihli Kanun-i Esasi’de “tabiiyet-i ecnebiye iddiasında bulunan kimselerin”

⁶¹ ŞENOL: “Doppelte Staatsbürgerschaft der türkischstämmigen Bevölkerung in Deutschland”, 5-a. numaralı başlık altındaki açıklamalar.

⁶² Ayrıca bkz. RENNER: “Doppelte Staatsbürgerschaft”; ŞENOL: “Doppelte Staatsbürgerschaft der türkischstämmigen Bevölkerung in Deutschland”, 5-c numaralı başlık altındaki açıklamalar.

⁶³ Düstur, I. T.C. 4, 5- 4- 20

⁶⁴ Metnin ilk yayınlanışında başlık “Tabiiyet-i Osmaniye’ye Dair Nizamname” idi (23 Ocak 1860), Takvim-i Vekayi, No:1044.

⁶⁵ AYBAY, Rona: Vatandaşlık Hukuku, 5.basım, İstanbul-2003, s.47.

⁶⁶ 23.01.1869 tarihli Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesinin gerekçesi. Düstur I, c.1, s.16; bkz. UNAT, İlhan: Türk Vatandaşlık Hukuku (Metinler-Mahkeme Kararları), Ankara-1966, s.8.

milletvekili seçilemeyeceği hükmü de yer almaktaydı (68. md.). Amaç çifte vatandaşlığın önlenmesi değil, bir Avrupa devleti vatandaşlığını elde ettikten sonra, bunu Osmanlı Devletine karşı kullanmak isteyen gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarının milletvekili olmasını önlemektir⁶⁷.

II. Meşrutiyetin ilanı ve 1909' da yapılan Anayasa değişikliklerinde, vatandaşlık konusundaki anlayış korunmuş, sadece vatandaşın bazı özgürlükleri genişletilmiştir⁶⁸.

Cumhuriyet döneminin ilk Anayasası olan 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu⁶⁹ vatandaşlık konusunu 88. md. düzenlemiştir. 1. fıkraya göre "Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla (Türk) ıtlak olunur". Anayasanın 12. md. milletvekili seçilemeyecek olanlar arasında yabancı tabiiyet iddiasında bulunanlar da sayılmıştır⁷⁰.

23 Mayıs 1928 tarihli Türk Vatandaşlığı Kanunu Cumhuriyet döneminin ilk vatandaşlık düzenlemesidir. Kanun nüfus azlığını önlemek için olabildiğince çok kişiye Türk vatandaşlığı vermeyi hedefliyordu. Bu nedenle Türk'le evlenen yabancı kadın, istencine bakılmaksızın Türk oluyor, yabancı ile evlenen Türk kadın ise Türk kalıyordu⁷¹.

1961 Anayasasında vatandaşlık konusu ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Anayasa'nın "Siyasi Haklar ve Ödevler" bölümünde yer alan 54. maddenin 1. fıkrası "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür" hükmünü ihtiva ediyordu. Bu hükmün, vatani ve ulusuyla bir bütün olan Türkiye Cumhuriyetinde bireysel insan hakları yönünden eşitliği sağlamak için getirilmiş, ulusu kuran herhangi bir etnik gruba ayrıcalık tanınmasını önleyen birleştirici ve bütünleştirici bir temel oluşturduğu, Türklüğün ırka dayalı bir anlam taşımadığı, her kökenden gelen vatandaşların ulusal kimliği anlamına geldiği Anayasa Mahkemesinin bir kararında belirtilmiştir⁷².

1982 tarihli T.C. Anayasasının 66. maddesi Türk vatandaşlığı başlığı altında aynı esasları benimsemiştir. 3.10.2001 tarihli 4709 sayılı kanunla II.

⁶⁷ **NOMER, Ergin**: "Türk Vatandaşlık Hukukunun Genel İlkeleri", Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku Alanında Gelişmeler (Bilimsel Toplantı), İstanbul, 24-25 Eylül 1998, İstanbul-2000, s. 75-76, dn.17.

⁶⁸ Daha önce cizye ödeyerek askerlik mükellefiyeti dışında bırakılan gayri müslim Osmanlı vatandaşlarının 1909'dan itibaren askere alınması kararlaştırılmıştır. Bkz. **OSMANAĞAOĞLU, Cihan**: Tazminat Dönemi itibarıyla Osmanlı Tabiiyetinin (Vatandaşlığının) Gelişimi, İstanbul-2004, s. 310.

⁶⁹ TBMM Hükümeti 20 Ocak 1921 tarihli ve 85 sayılı kanunla yeni bir Anayasa kabul etmiş ve Anayasanın bazı maddeleri değiştirilerek Cumhuriyet ilan edilmiştir.

⁷⁰ Bunun nedeni himaye pasaportu alan bazı Türklereydi.

⁷¹ **AYBAY, Rona**: "Kadının Uyraklığı Üzerinde Evlenmenin Etkisi", AÜSBF Yayını, 1980, s. 74 vd.

⁷² Anayasa M, F. 1993/1, K. 1993/2, T. 23.11.1993, Anayasa Mahkemesi Bülteni, Nisan 1994, y.1, S: 2, s. 7.

fıkradaki 2. cümle isabetli olarak kaldırılmıştır⁷³. Bu şekilde 1. cümledeki Türk ana veya Türk babadan olan çocuğun Türk vatandaşı olacağı hükmü esas alınmıştır. Anne veya babadan birinin yabancı vatandaşlığa sahip olması halinde çocuk doğuştan çifte vatandaşlı olabilir.

1982 Anayasasının 66. maddesinde ve 1961 Anayasasının 54/2 maddesinde yer alan bu hükmün birinci cümleyle çeliştiği açıktır. Bunun nedeninin, hazırlık çalışmaları sürerken kadın-erkek eşitliği ilkesi ile çifte vatandaşlık kaygısını uzlaştırmak olduğu bilinmektedir⁷⁴. Türk hukukunda ailede tek vatandaşlık ilkesinin etkili olduğu söylenebilirse de, çifte vatandaşlığın önlenmesi hiçbir zaman bir ilke ya da hedef olmamıştır⁷⁵.

403 sayılı ve 11.2.1964 tarihli TVK bazı değişikliklerle halen yürürlüktedir. Bu kanun hazırlanırken “herkesin yalnız bir vatandaşlığı olmalıdır” prensibi benimsenmiştir⁷⁶. Vatandaşlığın baba bakımından kazanılmasının esas oluşu, Türk vatandaşlığını seçme hakkının tanınması, seçme hakkı ile Türk vatandaşlığından ayrılma imkânı (27. md.), izin almaksızın kendi istekleriyle yabancı bir devlet vatandaşlığını kazananlar için kaybettirme hükmünün uygulanabilmesi (25/a md.)ne ilişkin hükümler buna örnek gösterilebilir⁷⁷. Ancak TVK 1989 yılındaki değişikliğe kadar Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancıların asli devlet vatandaşlığından ayrılmaları bir şart olarak aranmamıştır (6. ve 7. madde)⁷⁸. Ayrıca 1981 yılında yapılan değişiklikle bir Türk vatandaşının bu vatandaşlık yanında yabancı bir devlet vatandaşlığını da kazanması, Türk devletine karşı sadakatsizlik olarak görülmemiştir⁷⁹. Zira kişiyi sahip olduğu asli vatandaşlığını terke zorlamak onun yararına değildir. Çifte vatandaşlığın getirdiği sorunlardan kaçmak yerine kişinin menfaati tercih edilmiştir.

Daha önce prensip olarak karşı çıkılmayan⁸⁰ ancak açık bir düzenleme de yapılmayan çifte vatandaşlık 13 Şubat 1981 tarihli ve 2383 sayılı kanunla

⁷³ Kaldırılan hüküm “Yabancı babadan ve Türk anadan olan çocuğun vatandaşlığı kanunla düzenlenir.”.

⁷⁴ Bkz. UNAT: Metinler, s. 250 vd; AYBAY: Vatandaşlık, s. 51, dn.112.

⁷⁵ NOMER: “Genel İlkeler”, s. 75-76.

⁷⁶ Gerekçe için bkz. UNAT: “Metinler”, s. 271-272.

⁷⁷ Nomer 25/a'nın çifte vatandaşlığı önlemede bir prensibin uygulanması olarak görülemeyeceği kanısındadır. NOMER: “Genel İlkeler”, s. 76, dn. 18. Biz de bu görüşe katılıyoruz. Zira 25/a'daki amacın mutlaka kaybettirme işlemine gidilmesi TVK Hakkında Yönetmeliğin 31. maddesinden anlaşılmaktadır.

⁷⁸ Şartlı vatandaşlığa alınma kavramı, Almanya, Avusturya, Hollanda gibi çifte tabiiyeti kabul etmeyen ve bu ülke vatandaşlığını kazanan Türklerin, Türk vatandaşlığından çıkmalarını istemeleri sonucu bir misilleme olarak TVK.'nın vatandaşlığa alınmada usule ilişkin 10. maddesine girmiştir. R.G. 29.04.1989- 20153/3540 sayılı ve 2.4.1989 tarihli kanun.

⁷⁹ Danıştay, 5. Daire, 9.10.1989, Danıştay Dergisi. 78-79/ 1990, s. 228-230.

⁸⁰ Aksi görüş AYBAY: Vatandaşlık, s. 57 vd. “Konuya tarihi açıdan bakıldığında, Türkiye'nin geçmişinde çifte uyrukluğun, gerek kültürel, gerek hukuki bakımdan istenilmez (arzu edilmez) bir durum olarak kabul edildiği görülür”.

TVK'na girmiştir. Bunda en büyük etken yaşamını Türkiye dışında çalışarak kazanan Türklerin sayısındaki artıştır. 2383 sayılı ve 13.2.1981 tarihli kanunla⁸¹ TVK. 21 ve 22/3 maddelerinde yapılan değişiklikle çifte vatandaşlık kabul edilmiştir⁸².

Bu kanun ile kaybettirmeye ilişkin 25/a bendi “izin almaksızın kendi istekleriyle yabancı bir Devlet vatandaşlığını kazananlar” olarak değiştirilmiştir⁸³. Ayrıca maddeye (h) bendi eklenmiştir⁸⁴. Bu bendin eklenmesindeki maksat, çifte vatandaşlığı olan ve yabancı ülkede ikamet eden Türk vatandaşları için bir sadakat testi yapmaktır. Yoksa bu kişilerin mutlaka Türkiye'ye gelip gitmeleri şart değildir. Şehbenderler Nizamnamesi hükümlerine göre kendilerini buldukları ülkedeki Türk konsoloslughuna kaydettirmeleri, doğum, ölüm, evlenme gibi medeni hal değişikliklerini bildirmeleri ve erkek olanların askerlik yoklamalarını yaptırmaları yeterlidir.

TVK'nın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik de kanuna paralel olarak değiştirilmiştir (32. md.)⁸⁵. Ayrıca 1992 yılında 3802 sayılı kanunla Askerlik Kanununun 2. maddesinde değişiklik yapılarak, aynı zamanda başka bir devletin uyruğu olan Türklerin, bazı şartlarla o ülkede askerlik yapması halinde, Türkiye'de askerlik yapmış sayılmalarına olanak tanınmıştır⁸⁶. Ayrıca çifte vatandaşlığa sahip Türk vatandaşları talepleri halinde askerlik mükellefiyetini 38 yaşını tamamladıkları yılın sonuna kadar yerine getirebilirler. Her iki halde de bunların 38 yaş sonuna kadar askerlikleri ertelenmiş kabul edilir. Birden fazla vatandaşlığa sahip yükümlülerin hangi ülkelerde yaptığı askerliğin muvazaf askerlik hizmetinden sayılacağı, bir Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenmiştir⁸⁷. Bu kişilerin sadece fiili askerlik hizmeti değil, sivil kurum ve kuruluşlardaki hizmeti de sayılmaktadır.

⁸¹ R.G. 17.02.1981- 17254.

⁸² 21/1 f- “Türk vatandaşlığından çıkma veya başka bir Devlet vatandaşlığını kazanma dileği, Türkiye içinde ilgilinin oturduğu yerin en büyük mülkiye amirine, yurt dışında Türk konsoloslughuna bir dilekçe ile sunulur.”

22/3 f- “başka bir devlet vatandaşlığını kazanmak isteyen kişiye de Bakanlar Kurulunca tesbit edilen esaslara uygun olarak İçişleri Bakanlığınca izin belgesi verilebilir.”

⁸³ Eski metin: “a) Türk vatandaşlığından çıkma izni almaksızın kendi istekleri ile yabancı bir devlet vatandaşlığını kazananlar”.

⁸⁴ “Herhangi bir yolla yabancı bir Devlet vatandaşlığını kazanmış olup kesintisiz olarak en az yedi yıl Türkiye dışında oturan ve Türkiye ile ilgisini ve bağlılığını kesmediğine ve Türk vatandaşlığını muhafaza etmek istediğine delalet edecek resmi temas ve işlemlerde bulunmayanlar”.

⁸⁵ R.G. 1. Temmuz 1964-11742, değişiklik R.G. 21. Mart 1981, 17276.

⁸⁶ Bu şartlar: Türkiye dışında doğmak ve ikamet etmek veya kanuni rüşt yaşından önce yabancı ülkeye gidip oranın uyrukluğunu kazanmaktır.

⁸⁷ T. 21.05.1992, RG. 01.06.1992-21245, 05.07.1993 tarihli ve 93/4613 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, RG. 25.07.1993-21648 (Bu ülkeler Almanya, Avusturya, Danimarka, Finlandiya, Fransa, İsrail, İsveç, İsviçre, İtalya, Norveç, Yunanistan ve Tunus'tur), bkz. **EKŞİ, Nuray**: Askerliğin Vatandaşlık üzerindeki Etkisi ve Özellikle Çifte Vatandaşlığa Sahip Kişilerin Askerlik Yükümlülüğü, 2.bası, İstanbul-2005, s. 52.

Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının⁸⁸ 13. maddesinin (a) bendi çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenlerin, Türkiye’de ikamet etme süresine bakılmaksızın İçişleri Bakanlığı kararı ile yeniden Türk vatandaşlığını kazanabileceğini düzenlemektedir. 28. madde ise çıkma izni olarak Türk vatandaşlığını kaybeden kişilere yürürlükteki kanunun 29. maddesinin sağladığı hakları sağlamaya devam etmektedir. 29. maddede düzenlenen kaybettirme sebepleri arasında izin almaksızın başka bir devlet vatandaşlığının kendi isteğiyle kazanmak şartı yer almamaktadır. Tasarının 45. maddesi ise çok vatandaşlığa sahip kişilerin nüfus aile kütüklerine kaydı ile ilgilidir. 26. maddede Türk vatandaşlığını muhafaza izni veren belgeden söz edilmemektedir. Sonuç olarak yeni tasarı izin almaksızın başka devlet vatandaşlığı kazanmaya olanak vermektedir.

B. VATANDAŞLIĞIN TANIMI

Vatandaşlık, kişi ile devlet arasındaki hukuki ilişkidir. Şeklen belirli bir devlete aidiyeti ifade eder. Maddi içerik olarak ferdin hukuken tesbit edilmiş vasfı, hukuki bir statüdür. Bu tanımda vatandaşın hak ve görevleri yer almamıştır⁸⁹. Türk vatandaşlık hukukunda Fransız hukukunun etkisi ile vatandaşlık, “ferdi, muayyen bir Devlete bağlayan, siyasi ve hukuki bir bağ” olarak tanımlanmıştır⁹⁰. Ancak bu bağ, çağımızda ne Devletle fert arasında eşit şartlarda yapılan özel hukuk akdinden kaynaklanmaktadır; ne de sürekli bir sadakat bağı olarak anlaşılmaktadır. Zira bu ilişkide kamunun menfaati ağır basmaktadır. Devletin tek taraflı egemenlik hakkını kullanarak, şartlarını ve hükümlerini tesbit ettiği bir hukuki statüyü gerçekleştirir⁹¹.

Uluslararası hukukta, bir devlet vatandaşlığını kazanma ve kaybetme konusundaki yetkinin, o devlete ait olduğu ilke olarak kabul edilmektedir (Münhasır yetki)⁹². Bu münhasır yetkinin tek sınırı çok vatandaşlık durumunda ortaya çıkmaktadır. Kişinin aynı anda birden fazla vatandaşlığa

⁸⁸ Bkz: <http://www.basbakanlik.gov.tr/docs/kkgm/kanuntasarilari/101-1195.doc>. İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, 3 Kasım 2003 tarihli ve 3050NÜV30070003.145.29399 sayılı yazısıyla mevcut Vatandaşlık Kanununun tümüyle değiştirilmesi için çalışmanın başlatılmış olduğunu belirtmiştir. Aynı yazıda, AB ülkeleri vatandaşlık mevzuatına uyumlaştırmadan da söz edilmektedir. Bu husus haklı olarak, vatandaşlığın devletlerin münhasır yetkisine girmesi ve devlet menfaatinin önde gelmesi nedeniyle eleştirilmiştir. Konu ancak insan haklarını düzenleyen metinlerle uyumlu olarak ele alınabilir. Bkz. **SARGIN, Fügen**: “Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda Değişiklik Yapan 2003 tarihli ve 4866 sayılı Kanun Kapsamında Bir Değerlendirme”, AÜHFD, C.53, S.1, 2004, s.28, dn.3-4.

⁸⁹ **NOMER, Ergin**: Vatandaşlık Hukuku, 16. bası, İstanbul-2007, s.20.

⁹⁰ **BERKİ, Osman Fazıl**: Devletler Hususi Hukuku, I., “Tabiiyet ve Yabancılar Hukuku”, Ankara-1966, s. 15; **SEVİĞ, Vedat Reşit**: Devletler Hususi Hukuku (Giriş-Vatandaşlık), 1967, s. 55; **ULUOCAK, Nihal**: Türk Vatandaşlık Hukuku, İstanbul-1989, s. 6.

⁹¹ **ULUOCAK**: s. 6; **GÖĞER, Erdoğan**: Türk Tabiiyet Hukuku, 4. bası, Ankara-1979, s. 24-25.

⁹² **PAZARCI, Hüseyin**: Uluslararası Hukuk Dersleri. II. K, 5. bası, Ankara-1998, s. 86, s. 66.

sahip olması, vatandaşlığı veren devletler bunu kabul ettiği sürece bir sorun yaratmaz. Ancak bireyin uluslararası bir davada haklarının korunması için bu kişi ile diplomatik koruma yapacak Devlet arasında gerçek (genuine, effectif, echt) bir vatandaşlık bağı aranmaktadır. Devletin ülkesi dışındaki kişisel yetkisi yalnızca vatandaşları üzerindedir (Diplomatik koruma hakkı gibi). UAD'nın 6.4.1955 tarihli Nottebohm kararında verdiği tanıma göre vatandaşlık “temelinde bir toplumsal bağlılık vakıası, karşılıklı hak ve görevlerle birlikte gerçek bir varlık, menfaat, ilgi ve duygu dayanışması yaratan hukuki bağıdır”⁹³.

Çağdaş vatandaşlık tanımları hukuki bağın gerçekleşmesinde ırk (soy), din, dil, cins ve kültür gibi unsurlara yer vermez. Vatandaşlık kavramı bu bakımdan sosyal bir kavram olan “millet”ten ayrılır. Türk vatandaşlığı yerine önerilen “anayasal vatandaşlık”, “Türkiyelilik” gibi şemsiye kavramların kullanılması zaman zaman dile getirilmektedir. Bu düşüncelerin temelinde etnik, dinsel, kültürel özellikleri ön plana çıkarmak arzusu olduğu ve ayrımcılığı körükleyici nitelikler taşıdığı unutulmamalıdır⁹⁴. Anayasa Taslağının 35. maddesinde yer alan 1. alternatif “Devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır” ifadesi bizce tercih edilmelidir. 2. alternatif de yer alan “din ve ırk farkı gözetilmeksizin Türk denir” ifadesi ise eksik bir tanımdır. Buna dil, cinsiyet, zümre, sınıf gibi pek çok ekler yapılırsa dahi tanım amacı karşılamaktan uzaktır.

C. ÇİFTE VEYA ÇOK VATANDAŞLIK

Uluslararası hukukta kabul edilen ve vatandaşlık kanunlarının düzenlenmesinde dikkate alınması istenen üç genel prensipten biri “Her ferдин tek bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesidir⁹⁵.

Bu ilkenin amacı çifte veya çok vatandaşlığı önlemektir. Bu güne kadar çok vatandaşlık önlenmeye çalışılırken son zamanlardaki uluslararası gelişmeler çifte vatandaşlık konusunda devletin çıkarı yerine kişinin çıkarının korunmasının daha önemli olduğu yönündedir. Çifte vatandaşlığın getireceği sorunlardan kaçmak yerine, kişinin çıkarına ağırlık verilmiştir. 6 Kasım 1997 tarihinde Strasbourg’da kabul edilen “Vatandaşlığa Dair Avrupa Sözleşmesi”⁹⁶ vatandaşlık hukuku alanında devletin çıkarı ile kişinin çıkarı

⁹³ UNAT, İlhan: Nottebohm Kararı ve Tabiiyetin Gerçekliği İlkesi, Ankara-1966, s. 21.

⁹⁴ Aynı yönde NOMER: Vatandaşlık, s. 51; karş. “Anayasanın 66. maddesi anlaşılması zor bir ifadeye sahiptir. Hükmün yorumunda Türk kavramını soya bağlayan bir düşünceden hareket edilmemelidir”, bkz. GÖĞER: “Çifte Vatandaşlık”, s.131.

⁹⁵ Diğerleri “her ferдин vatandaşlığı olmalıdır” ve “vatandaşlık ferde zorla yükletilmemelidir” ilkeleridir.

⁹⁶ 6.11.1997 tarihinde imzalanan ve 1.3.2000 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi, European Treaty Series, No:166. Ayrıca, Avrupa Konseyi bünyesinde yapılan “Çok Vatandaşlığın Azaltılması ve Çok Vatandaşlık Halinde Askerlik Yükümlülüğü”nü düzenleyen 6.5.1963 tarihli Sözleşme ve eki protokoller için bkz. ETS.43,95,96,149 (<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/166.htm>).

arasında denge kurmaya çalışmaktadır. Sözleşme çifte vatandaşlığın önlenmesi prensibine yer vermemiş (4. md.), akit devletleri ex lege kazanılmış çok vatandaşlık durumunu kabul etme yükümlülüğü altına sokmuştur⁹⁷. Bugün yeni bir vatandaşlık kazanılması halinde eski vatandaşlığın korunması konusu insan hakları çerçevesinde ele alınmaktadır⁹⁸. 2709 sayılı ve 7.11.1982 tarihli Anayasa'nın "Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları" başlığını taşıyan 62. maddesinin çifte vatandaşlığı kollayan bir hüküm olduğu ileri sürülmüştür⁹⁹. Zira Devlet yurtdışında çalışanların anavatanla bağlarının korunması için gereken önlemleri almalıdır. Bu bağlılığın sürmesini sağlayacak önemli kurumlardan biri de çifte vatandaşlıktır. Aybay'a göre 20 Türk'ten biri Türkiye dışında yaşamaktadır. Bu nedenle vatandaşları başka ülkelere göç eden devletler çok vatandaşlığı olumlu karşılamakta, buna karşılık göçmen ve işçi kabul eden ülkeler tek vatandaşlığı savunmaktadır¹⁰⁰. Uluocak, çifte vatandaşlığın tanınmasının bazı Devletler için "çifte kimlik" taşıma anlamına geldiği, bu nedenle kimliklerinden birinin "terki" zorunlu olduğu gerekçesi üzerinde durmaktadır. Kişi, iki kimliğinden birini terk etmelidir. Böylece kişi yeni topluma kaynaşacaktır. Başka bir devlet vatandaşlığını kazanmayı bir bütünleşme (integration) sorunu değil, benzeşme (assimilation) olarak algılayan devletler ise, kişinin anavatanına yeniden dönebilme olanağını da ortadan kaldırmak için çifte vatandaşlığı reddetmektedir¹⁰¹.

Birden çok vatandaşlığa sahip olan kişilerin bağlı bulunduğu devletlerden hangisine "sadakat bağı" ile bağlı olacağı konusu diplomatik koruma, zorunlu askerlik hizmeti ve uygulanacak hukuk konusunda sorunlar yaratabilir¹⁰². Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi kişinin askerlik yükümlülüğünü vatandaşlığını taşıdığı akit devletlerden birinde yapmasını kural olarak benimsemiştir (21/1). Öncelikle, kişiye 19 yaşına girmeden önce bir seçim hakkı vermektedir (21/3-a, c.2). Kişi bu seçim hakkını kullanmamış ise, mutaden sakin olduğu akit devlet ülkesinde askerlik yükümlülüğünü yerine getirecektir (21/3-a, c.1). Bu suretle kişi vatandaşlığını taşıdığı diğer akit devletler bakımından da askerlik hizmetini yerine getirmiş sayılacaktır (21/3-c).

AB vatandaşlığı ile birlikte üye devlet vatandaşlığına sahip olmak ise çifte vatandaşlık olarak nitelendirilemez. Avrupa Topluluğunu kuran

⁹⁷ Çocukların doğumla kazandığı vatandaşlıklar (14-1-a) ve evlenme yolu ile kendiliğinden kazanılan vatandaşlık statüsü sözleşme tarafından korunmaktadır. Bkz. **GÜNGÖR, Gülin**: "Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi", MHB, Y.17-18,S.1-2, 1997-1998, Prof.Dr.Yılmaz Altuğ'a Armağan, s.235.

⁹⁸ **NOMER**: "Genel İlkeler", s. 79.

⁹⁹ **GÖĞER, Erdoğan**: "Çifte Vatandaşlık", AÜHFD 1995, LT:44, S.1-4, s. 131.

¹⁰⁰ **AYBAY, Rona**: "Çifte Uyrukluk Sorunu", İnsan Hakları Yıllığı, C.15, 1993, s.103.

¹⁰¹ **ULUOCAK, Nihal**: "Çifte Vatandaşlıkta Önceki Vatandaşlığın Terki Sorunu", MHB, S.1-2, Y.10, 1980, Doç.Dr. Özer Eskiuyurt'un Anısına Özel Sayı, s.198.

¹⁰² Bkz. **AYBAY**: "Çifte Uyrukluk", s.103, dn.9.

Adlaşmanın 2. kısmında yer alan 17-22. maddelerinde¹⁰³ düzenlenen Birlik vatandaşlığı üye devlet vatandaşı olan kişilere verilen tamamlayıcı fakat, ulusal vatandaşlığın yerini almayan bir vatandaşlıktır (17/1). Üye devlet vatandaşları, diğer üye devletlerde Adlaşmada belirlenen haklardan yararlanır (17/2).

II. TÜRK VATANDAŞLIK HUKUKUNDA ÇİFTE VATANDAŞLIKTAN DOĞAN SORUNLAR

A. VATANDAŞLIK HUKUKUNUN OLUMLU (MÜSBET) ÇATIŞMALARI

Vatandaşlık hukukuna ait kanunlar ihtilafına göre şahsın kazandığı tüm vatandaşlıklar hukuken muteberdir. Ancak belirli konularda o kişiye uygulanacak hukuku bulmak gerekir. Örneğin yabancı ile evlenen bir Türk kadın, kocasının milli kanunu evlenme nedeniyle kocanın vatandaşlığını eşe veriyorsa ya da kadın bu vatandaşlığa geçmek istediğini beyan ederek kocasının vatandaşlığını kazanabiliyorsa ve TVK. 19/I'e göre Türk vatandaşlığından ayrılma beyanında bulunmazsa çifte uyruklu olur. Ya da ABD gibi toprak esasını benimseyen yabancı bir ülkede Türk ana ve babadan doğan çocuk toprak esasını nedeni ile o ülke vatandaşlığını ve kan esasına göre Türk vatandaşlığını doğduğu andan itibaren kazanacaktır. Türk vatandaşlığından çıkmadan, telsik (vatandaşlığa alınma) yolu ile başka bir Devlet vatandaşlığını kazanmak da mümkündür. Ya da anne-babasından biri Türk, diğeri yabancı devlet vatandaşı olan bir çocuk, kan esasına göre, doğumdan itibaren çifte vatandaş olabilir¹⁰⁴.

5718 sayılı ve 27.11.2007 tarihli yeni Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunun (MÖHUK) 4. maddesi¹⁰⁵ vatandaşlık esasına göre yetkili hukuk başlığı altında birden fazla vatandaşlığa sahip olanlar hakkında bunların aynı zamanda Türk vatandaşı olması halinde Türk hukukunun (4/b), birden fazla yabancı vatandaşlığa sahip olup, vatandaşlıklarından biri Türk vatandaşlığı olmayanlar hakkında daha sıkı

¹⁰³ Maastrich Andlaşması 8. md. ile Andlaşmaya girmiş Amsterdam Andlaşması ile 17. madde olmuştur. Birlik vatandaşlarının haklarını düzenleyen 22 (eski 8e) Nice Andlaşmasıyla değişikliğe uğramıştır. Bkz. Blackstone's EC Legislation, 2004-2005 (ed: Nigel Foster) Oxford 15th ed., 2004, s. 6-7.

¹⁰⁴ Bir Türk'ün Fransa'da doğum yeri itibarıyla Fransız vatandaşlığını kazanması, babası Türk vatandaşı olduğu için onun Türk vatandaşlığını etkilemez. D.8. Daire. 29.5.1963, E. 1960/3295, **BERKİ-ANSAY-ARAT**: DHH ile İlgili Danıştay ve Yargıtay Kararları, C.1, Tabiiyet Hukuku, Ankara-1975, s. 1-2. "kendi isteğiyle değil, Fransız uyruklu babasına bağlı olarak doğumuyla birlikte Fransız vatandaşlığını kazanan davacının Türk vatandaşlığının 403 sayılı yasanın 25. maddesinin a bendi uygulanmak suretiyle kaybettirilmesine ilişkin dava konusu işlemde isabet bulunmamaktadır." Danıştay 10. Daire, E 1986/16, K. 1987/2189. T. 24.12.1987, Danıştay Der., s. 70.

¹⁰⁵ 5718 sayılı yeni MÖHUK'un (RG. 12.12.2007-26728) 4.maddesinin (b) ve (c) bendi, 2675 sayılı ve 20.5.1982 tarihli eski MÖHUK ile aynı hükmü taşımaktadır.

ilişki halinde buldukları devlet hukukunun (4/c) uygulanacağını kabul etmiştir (Gerçek vatandaşlık ilkesi). Türk hukukunda şahsın ehliyeti (9. md.), evlenme (13. md.), boşanma ve ayrılık (14. md.), nesep (soybağı) (16-17. md.), evlat edinme (18. md.), vesayet (10.md.), boşanmada nafaka ve velayet (14. md.), menkul miras (20. md.) gibi şahsın statüsünü ilgilendiren alanlarda milli hukukun (kişinin vatandaşlık bağıyla bağlı olduğu devlet hukuku) en önemli ve birinci basamakta bağlama noktası olduğu düşünülürse, birden fazla vatandaşlığa sahip kişiye Türk mahkemeleri ya da idari organları önünde uygulanacak hukukun tesbitinin önemi açıktır. Kişi aynı zamanda Türk vatandaşı ise Türk hukuku uygulanacaktır.

Türk vatandaşlığını muhafaza etmek kaydıyla, yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmak isteyen kişiye Bakanlar Kurulunca tesbit edilen esaslara uygun olarak İçişleri Bakanlığınca izin belgesi verilebilir. Vatandaşlık Kanununun, izinsiz olarak yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmış kişinin Türk vatandaşlığını muhafaza isteğine; çıkmadaki anlayış ile paralel olarak (TVK.H.Yönetmelik 36/a) kaybettirme değil, vatandaşlığı muhafaza kaydıyla yabancı devlet vatandaşı olma imkanı verdiğini kabul etmek gerekir¹⁰⁶. Avrupa Topluluğunu kuran sözleşmenin Birlik vatandaşlığını düzenleyen 17. maddesini, vatandaşlıktan dolayı ayrımcılık yasağına ilişkin 12. maddesiyle birlikte yorumlayan ATAD vatandaşlıklarından birisi AB üyesi devlet vatandaşlığı olan bir kişinin vatandaşlıktan dolayı ayrımcılık yasağından yararlanabileceğini kabul etmiştir¹⁰⁷. Birden çok vatandaşlığa sahip kişilerin durumuyla ilgili olarak her devletin kendi vatandaşlığına öncelik tanınması uluslararası alanda sorunlara yol açabilir. Bu nedenle gerçek vatandaşlık üzerinde durulmaktadır. Alman hukukunda aynı zamanda yabancı bir Devlet vatandaşlığına sahip olan Alman vatandaşlarının “özel sıkı organik bir ilişki içerisinde bulunduğu” hukuk düzeninin objektif esaslara göre belirlenmesi görüşü doktrinde ileri sürülmektedir¹⁰⁸. Ancak Nomer’in haklı olarak belirttiği gibi, lex fori vatandaşlığı prensibinden ayrılabilme ancak özel hukuk alanında söz konusu olabilir. Devletler özel hukukunda bağlama noktası olarak kullanılan vatandaşlıkta, ilgili şahsın hayat ilişkilerini topladığı devlet vatandaşlığı bazı istisnai durumlarda lex fori’nin vatandaşlığına tercih edilebilir¹⁰⁹. Ancak 1986 tarihli Alman Devletler Özel Hukuku Kanununda, birden fazla vatandaşlıkta prensip olarak Alman vatandaşlığının tercih edileceği kabul edilmiş (m.5/1), bu prensibe tarafların iradesine bağlı olarak birkaç istisna getirilmiştir (m.14/2)¹¹⁰. İsviçre

¹⁰⁶ **NOMER, Ergin**: Vatandaşlık Hukuku, s.120; Danıştay 10. D. 10.3.1988, E. 87/106, K. 88/397, Danıştay Dergisi, S.72-73, 1989, s.677 vd.

¹⁰⁷ 2.10.2003, C.148/02- Garcia Avello: İPRAX 4/2004, s.339 vd.

¹⁰⁸ **FERİD, Murad**: Zur Kollisionsrechtlichen von Inlaendern mit zugleich auslaendischer Staatsangehörigkeit, RabelsZ 23, 1958.

¹⁰⁹ **NOMER**: Vatandaşlık, s.34.

¹¹⁰ Rev.crit.dr.internat.privé, 76 (1),Janv-Mars 1987, s.172.

Devletler Özel Hukuku Kanunu ise prensip olarak kişinin yakın ilişkide bulunduğu devlet kanununu kabul etmiştir (m.23/1). Bu kural kişinin İsviçre vatandaşlığına bakmaksızın uygulanır. Kişiler istisnai durumlarda uygulanmasını istedikleri hukuku seçebilirler (m.52/2, 90/2, 94 vd.)¹¹¹.

B. VATANDAŞLIĞIN KAYBI BAKIMINDAN

1. İzin Almaksızın Yabancı Devlet Vatandaşlığını Kazanma

TVK'nın 25/a hükmüne göre "izin almaksızın kendi istekleriyle yabancı bir devlet vatandaşlığını kazananların Türk vatandaşlığını kaybettiğine Bakanlar Kurulunca karar verilebilir." Bu hüküm tüm vatandaşlar için geçerlidir. Hüküm uygulanabilmesi için kişinin Türk vatandaşlığı devam ederken kendi isteğiyle ve Türk makamlarından izin almaksızın başka bir devlet vatandaşlığını da kazanması gerekir.

TVK'na göre kişi sadece çıkmak için değil, Türk vatandaşlığı yanında başka bir yabancı vatandaşlık elde etmek için de izin alabilmektedir¹¹². Yönetmeliğin¹¹³ 36/a maddesine göre kendi isteği ile yabancı devlet vatandaşlığı kazananlar, bu durumlarının tespitinden önce izin için başvururlarsa haklarında yönetmeliğin 31. maddesi uyarınca işlem yapılır¹¹⁴. Bu durumda olanlar hakkında kaybettirme değil, başka bir devlet vatandaşlığını kazanma izni verilmesi gerekir¹¹⁵.

Görüldüğü gibi TVK'da bir Türk vatandaşının Türk vatandaşlığını koruyarak başka bir devlet vatandaşlığını kazanması yetkili Türk makamlarından izin belgesi alması koşuluna bağlıdır (TVK. 22/3)¹¹⁶. Bu hüküm İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin 15. maddesinde yer alan vatandaşlığını serbestçe değiştirme hakkının sınırlı bir biçimde tanınması anlamına gelir¹¹⁷. Başka bir devlet vatandaşlığını kazanmak üzere, kendisine İçişleri Bakanlığınca izin belgesi verilenlerin üç yıl içinde gerekli belge ve bilgileri Türk makamlarına vermemesi veya izin belgesini iade etmemeleri halinde, bunların da Türk vatandaşlığını kaybettiklerine İçişleri

¹¹¹ **KARRER, P.A-ARNOLD, K.W.**: Switzerland's Private International Law Statute of December 18, 1987, December, 1989, s.48, 70, 95, 97.

¹¹² TVK. m. 22/3.

¹¹³ Değişik RG. 21.03.1981-17286.

¹¹⁴ **AYBAY**: Vatandaşlık, s. 160; aksi yönde **ULUOCAK**: s. 90, dn.168; R.G. 21.03.1981-17286.

¹¹⁵ Danıştay 10. daire E. 1987/106, K. 1988/397, T. 10 Mart 1988 Danıştay Dergisi S: 72-73, s. 677 vd.

¹¹⁶ ABD vatandaşlığını izin almaksızın kendi isteğiyle kazanan kişinin Türk vatandaşlığının kaybettirilmesine karar verilebilir. Danıştay 10. Daire E. 1999/2196, K. 2000/315 T. 8 Şubat 2000; Bkz. **ONAR, Erdal- TİRYAKİOĞLU, Bilgin**: "1982 Anayasasında Milletvekilliği- Vatandaşlık İlişkisi (Merve Safa Kavakçı Olayı)", Faruk Erem Armağan, Türkiye Barolar Birliği Yayını, s. 564-565.

¹¹⁷ Aybay, İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin bu hükmünün "dilek"ten öte bir değer taşımadığı kanısındadır, **AYBAY**: Vatandaşlık, s. 161.

Bakanlığı'nın teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca karar verilebilir (TVK. 23/son (f)), (TVK.H.Yönetmelik 34/4). Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısında ise böyle bir hüküm yer almamaktadır.

İzin kullanım biçimi hakkında bilgi verilmemesi veya izin belgesini iade etmemenin vatana bağlılıkla bağdaşmayacak bir eylem olarak değerlendirilmesi haklı görülmemektedir¹¹⁸. Bizde bu görüşe katılıyoruz. Kişi yabancı devlet vatandaşlığını kazanmadan önce izin alabileceği gibi, kazandıktan sonra da Türk vatandaşlığını korumak isteyebilir. Ancak bunu yetkili makamların öğrenmesinden önce haber vererek yapmalıdır¹¹⁹.

Kanunda yer alan “başka bir devlet vatandaşlığını kazanmak isteyen kişiye de Bakanlar Kurulunca tesbit edilen esaslara uygun olarak İçişleri Bakanlığınca izin belgesi verilebilir” (TVK. 22/3) hükmünden hareketle çıkma izninin İçişleri Bakanlığı, vatandaşlığı koruma izninin Bakanlar Kurulunca verileceği yönündeki görüşe¹²⁰ katılmıyoruz. TVK. 22/3. maddesinde bu yetkinin Bakanlar Kuruluna bağlı fakat İçişleri Bakanlığına verilen bir yetki olduğu açıktır¹²¹.

Vatandaşlık Kanunu Tasarısında bu sebebe dayalı bir kaybettirme nedeni bulunmamaktadır. Hatta başka bir devlet vatandaşlığını kazanmak için izin almaya da gerek görülmemiştir (26, 29. md.)¹²².

2. Türkiye ile İlgisi ve Bağlılığını Kesmek

TVK. 25/h bendi çifte vatandaşlığın kabulü ile kanunumuza girmiştir. Çifte vatandaşlığa sahip Türk vatandaşları Türkiye ile ilgisi ve bağlılığını kesmediğini ve Türk vatandaşlığını muhafaza etmek istediğini gösterecek resmi temas ve işlemlerde bulunmalıdır. Bu kaybettirme sebebinin işlenmesi için kişinin herhangi bir yolla yabancı devlet vatandaşlığını kazanmış olması ve kesintisiz en az 7 yıl Türkiye dışında oturması ve Türkiye ile ilgisi ve bağlılığını kesmesi gerekir. Evlenme, boşanma, doğum gibi olayların konsolosluga bildirilmesi, kendilerini Türk konsolosluklarına tescil ettirmek ve her yıl yenilemek Türk devletine bağlılığının bir delili olarak görülür¹²³.

3. Kaybettirme, Çıkma ve Vatandaşlığı Muhafaza Etmenin Sonuçları

Tüm kaybettirme sebeplerine bağlı olarak verilen kaybettirme kararının sonucu aynıdır: Kişinin yabancı statüsüne girmesi. Aynı sonuç izin alarak

¹¹⁸ FİŞEK, Hicri: “Türk Vatandaşlığı Kanunu Açısından Vatana Bağlılıkla Bağdaşmayan Eylemler”, Fadıllı H. Sur'un Anısına Armağan, Ankara-1983, s. 386-387. TVK. 23/2. maddesi TVK Hakkındaki Yönetmeliğin 34/4. maddesi ile genişletilmiştir.

¹¹⁹ 2383 sayılı 13.2.1981 tarihli değişiklikle eklenmiştir.

¹²⁰ DOĞAN, Vahit: Türk Vatandaşlık Hukuku, 6. Bası, Ankara-2006, s. 105.

¹²¹ Aynı yönde ÇAVUŞOĞLU: s. 28.

¹²² (<http://www.basbakanlik.gov.tr/docs/kkgm/kanuntasarilari/101-1195.doc>).

¹²³ Şehbenderlere ait talimat: sicilli Kavanin, C.11, s. 245 vd.

vatandaşlıktan çıkanlar için de geçerlidir (29/1. cümle). Kaybettirme ve çıkma eşin vatandaşlığına tesir etmez (TVK. 31, 34. md.). Kaybettirme cezai mahiyette olduğundan sonuçları şahsidir. Çıkmadan farklı olarak çocukların vatandaşlığına etki etmez (34.md.). Çıkma prensip olarak çocukların vatandaşlığını etkilemez. Bununla birlikte Türk vatandaşı olan ana veya baba ile çocuğun bağlantısı kalmamış ise çocuğun vatandaşlıktan çıkan eşi takip etmesi gerekir¹²⁴.

Ayrıca kaybettirme, çıkarmanın aksine kişinin mallarının tasfiyesine ilişkin bir sonuç doğurmaz. Türkiye'ye İçişleri Bakanlığının izniyle gelebilirler. Vatandaşlıktan çıkarılanlar için geçerli olan 4 aydan fazla Türkiye'de kalamamak şartı kaybettirme yolu ile Türk vatandaşlığını kaybedenler için mevcut değildir. İçişleri Bakanlığının izniyle yerleşmek üzere de gelebilirler (Pasaport Kanunu ek 5. md.).

Vatandaşlıktan çıkma yolu ile ayrılma ve kişinin iradesi dışında vatandaşlığın kaybettirilmesi arasında haklardan yararlanma açısından önemli farklar vardır. TVK. 29. maddesinde ilk değişiklik 4112 sayılı ve 7.6.1995 tarihli kanunla yapılmıştır¹²⁵. Daha sonra bu madde 29.6.2004 tarih ve 5203 sayılı kanunla yeniden değiştirilmiştir¹²⁶. Maddenin son şekline göre Türk vatandaşlığından İçişleri Bakanlığı'ndan izin almak suretiyle çıkan kişiler de yabancıdır; ancak doğumla Türk vatandaşı olanlar ve bunların çıkma belgesinde kayıtlı reşit olmayan çocukları; T.C.'nin milli güvenliği ve kamu düzenine ilişkin hükümleri saklı kalmak kaydıyla; Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam ederler¹²⁷. Yapamayacakları işler askerlik hizmeti, seçme, seçilme, kamu görevine girme ve muafin araç ve ev eşyası ithal etmektir. Sosyal güvenliğe ait kazanılmış haklar saklı tutulmuştur. Vatandaşlığa alınmanın iptali ve çıkarılma yoluyla vatandaşlığını kaybedenler için 33. ve 35. maddede düzenlenen ağırlaştırıcı sonuçlar eskiden olduğu gibi bu uygulamanın dışındadır.

Türk vatandaşlığından çıkma izni ile ayrılan kişilere 5203 Sayılı Kanunla Tanınan Hakların Kullanılmasına İlişkin Belge, Yurt İçinde Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü (İkamet Edilen yer Valiliği İl Nüfus

¹²⁴ Çıkmada küçük çocuklar bazı hallerde ana veya babayı takip ederek TV.'liğini kaybeder (TVK.m.32/I,II.).

¹²⁵ RG.12 Haziran 1995-22311.

¹²⁶ RG. 6 Temmuz 2004-25514.

¹²⁷ TVK. m. 29'un eski hali şöyleydi (Değişik: 7/6/1995-4112/2 md.): "Bu kanun gereğince Türk vatandaşlığını kaybeden kişiler, kayıp tarihinden başlayarak yabancı muamelesine tabi tutulur. Ancak, doğumla Türk Vatandaşlığını kazanmış olup da sonradan Bakanlar Kurulundan çıkma izni almak suretiyle yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanan kişiler ve bunların kanuni mirasçıları, Türkiye Cumhuriyetinin milli güvenliği ve kamu düzenine ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla ülkede ikamet, seyahat, çalışma, miras, taşınır ve taşınmaz mal iktisabı ile ferağı gibi konularda Türk Vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam ederler. 33 ve 35 inci maddeler hükümleri saklıdır".

ve Vatandaşlık Müdürlüğü), yurtdışında Türk temsilciliklerince verilir¹²⁸. Belge TVK. 29. maddede belirtilen haklardan yararlanmayı sağlar. Ancak Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün Genelgesi¹²⁹ gereğince Türk vatandaşlığından ayrılıp Asya ve Afrika'daki tüm devletler ile Avrupa'da Polonya, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Arnavutluk, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Slovenya, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (Sırbistan), Makedonya vatandaşlığına geçenlerin Türkiye'de taşınmaz mal edinmeleri kabul edilmemiştir. Ancak bu Genelge ile getirilen hükmün, Anayasanın 16. maddesinde yer alan "temel hak ve hürriyetlerin yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir" hükmü ve Tapu Kanununun 35. maddesinde yapılan tüm değişikliklere karşın korunan karşılıklılık ve kanuni sınırlamalara riayet koşuluna uymadığı kanısındayız. Bir Genelge ile yabancıların temel hakkı olan mülkiyet hakkı sınırlandırılmaz¹³⁰.

TVK. 22/3'e göre Türk vatandaşlığından ayrılmadan, yabancı devlet vatandaşlığını da kazanan kişilerin ise bu hükümlere tabi olmaması doğaldır. Zira çifte vatandaşlığa sahip bu vatandaşlarımız Türk vatandaşlığını da muhafaza ettiği için, Türkiye'de haklarında Türklere yapılan tüm işlemler aynen uygulanmaya devam edecektir. Vatandaşlığını kazandığı diğer ülkelerdeki hakları ise o ülkenin kanunlarına göre o ülke vatandaşlarına tanınan haklar olacaktır.

C. NÜFUSA TESCİLLE İLGİLİ İDARİ SORUNLAR

Çifte vatandaşlığa sahip bir Türk vatandaşının Türkiye'de evlenme hakkını kullanmasında bazı sorunlar çıkabilmektedir. MÖHUK 4/b. maddesine göre bu kişilerin kişisel statüsünde Türk hukuku uygulanmaktadır. Ancak çifte vatandaşlığı olan Türk vatandaşlarının Türkiye'de Türk kimliği ile yaptıkları evlenme vb. ahvali şahsiye olayları, uyuşu bulunduğu ülke makamlarınca kabul edilmemektedir. Bu durum, nüfus kütüklerinin sağlıklı tutulmasını önlemektedir. Nüfus kanununun 23. ve 27. maddelerine göre evlenmenin tescilinde Türk vatandaşı erkeğin ya da kadının ikinci uyuşu bulunduğu ülkenin kimliği ile bir Türk vatandaşı ile

¹²⁸ Türk vatandaşlığından çıkma izni olarak ayrılan bu kişiler 4112 sayılı yasa gereğince "pembe kart" veriliyordu. 5203 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren (6.7.2004) "mavi kart" verilmektedir. 4112 sayılı kanun gereği verilen belge sahibi olan kişiler 5203 sayılı kanunla tanınan hakların kullanılmasına ilişkin belge sahibi sayılacaktır. T.C. İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün 2004/143 (APK) 2004/15 (NVI) sayılı genelgesi (<http://www.nvi.gov.tr>).

¹²⁹ Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Yabancı İşler Dairesi Başkanlığı, 2004/22-1593 sayılı genelge.

¹³⁰ Genelgede sözü geçen Devletlerle Türkiye arasında karşılıklılık bulunması halinde Tapu K. 35. md.'ye uygunluk ileri sürebilirse de, Tapu Kadastro Genel Md. Yabancı İşler Daire Başkanlığının 15.04.2005 tarihli İstatiksel Raporunda, bu ülkelerden çoğunun vatandaşlarının Türkiye'de taşınmaz edindiği anlaşılmaktadır.

evlenmesi halinde, kadının evlilik hali nüfus kütüklerine işlenememektedir. Çifte vatandaşlığı olan kadın ve erkeğin, yabancı vatandaşlığa sahip kişilerle evlenmesi halinde herhangi bir işlem yapılmamaktadır. Bu durumda Türk nüfus kayıtlarına göre ikinci bir evlenme mümkündür. Çifte vatandaşlığa sahip ve Türk kimliği ile evlenen Türk vatandaşları ikinci devlet vatandaşlığını kaybetmemek için bunu bildirmemektedir¹³¹. Buna karşın, Türk vatandaşlığını korumalarına izin verilenler ile çıkma belgesi alıp tekrar Türk vatandaşlığına alınanların ve iradesi dışında başka bir devlet vatandaşlığı kazanan kişilerin aile kütüklerine tescilleri yapılmaktadır.

Aynı şekilde çifte uyruklu vatandaşlarımızla ilgili olarak evlat edinme, velayet, vesayet, nesep, miras ve isim gibi konularda sorun çıkmaktadır. İkinci uyruğu bulunduğu ülkede Türk vatandaşı olmayanla yapılan evlilikten doğan çocuklar tescil edilmemekte, yabancı kimlik ile yapılan tanımda çocuğun baba kütüğüne kaydı mümkün olmamaktadır. Ayrıca yabancı ülkedeki boşanmalar tanınıp, tenfiz edilmedikçe nüfusa tescil edilmediğinden, Türk kadın eş nüfusta evli görünmektedir¹³². Kuşkusuz bu sorunun nedeni nüfus kayıtlarının önce babaya, sonra kocaya göre tutulmalarıdır. Kız çocuklarına ayrı bir nüfus kaydı açılmadıkça sorun sürecektir. Kanuna karşı hile yapmak isteyenler ise vatandaşı oldukları diğer devletin kimliği ile işlem yaptırmayı yeğleyeceklerdir.

SONUÇ

1960'lı yıllardan itibaren Almanya ve diğer batı Avrupa ülkelerinin talebi üzerine çalışmak için buralara giden Türk vatandaşlarının çoğu ya o ülkelerde yerleşmişler veya buldukları devlet vatandaşlığını kazanmıştır. Türk asıllı Alman vatandaşlarının 2.-3. nesil çocukları da o ülkede doğmuş, okumuş ve yaşadıkları ülkenin kültürlerine uyum sağlamak için çaba göstermiştir. Türklüklerini kaybetmeden yabancı bir kültüre entegre olmanın çok da kolay bir iş olmadığı açıktır. Bir kısmı bu çabalarında başarılı olurken bir kısmının iki kültür arasında sıkıştığı ve bocaladığı da bir gerçektir. Bu kişileri kendi istekleriyle de olsa köy ve kasabalarından koparıp yurt dışına gönderirken, Türk Devletinin alması gereken seçici ve hazırlayıcı önlemleri almamasının sonuçları; bugün ülkelere entegre olamayan yabancılara bedel olarak Batılı Devletlerce ödettirilmektedir. Unutulmamalıdır ki, entegrasyon (bütünleşme) bir asimilasyona (benzeşmeye) yol açmamalıdır. Bize insan haklarını dayatan Avrupa Birliğine üye Devletler aynı hassasiyeti orada yaşayan Türk asıllı vatandaşlarımıza da göstermelidir.

¹³¹ **ÇİÇEK, Amir:** "Çifte Vatandaşlık ile İlgili Güncel Sorunlar" Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku Alanında Gelişmeler (Bilimsel Toplantı), İstanbul, 24-25 Eylül 1998, s. 86.

¹³² **ÇİÇEK;** s.87-89.

Kendi vatandaşlığına almak için özel şartlar aramak her devletin hakkıdır. Ancak ülkelere giriş, ikamet ve çalışma gibi konularda ırk, soy, cins, din, dil gibi ayrımcılıklara yer verilmemelidir. Son zamanlarda Almanya'da çıkarılan göç yasası işçi ve eşine yabancı dil bilme zorunluluğu getirirken, Fransa ve İsviçre gibi ülkeler DNA testi istemeyi düşünmektedir. 1999 Helsinki Zirvesinden beri AB'ne aday ülke konumunda olan Türkiye'nin vatandaşları Ankara Anlaşması ve Katma Protokol hükümlerine karşın işçi veya hizmetli olmasına bakılmaksızın çeşitli zorluklara tabi tutulmaktadır.

Bu incelemeyi yaparken amacımız, Almanya'da yaşayan Türk asıllı Alman vatandaşlarına Türk ve Alman vatandaşlık kanunları karşısında vatandaşlık haklarını korumaları ve hiç değilse oturma ve çalışma izni alabilmeleri için gereken yolları göstermektir. Yoksa kimlere, hangi koşullarda vatandaşlık verileceğinin ve çifte vatandaşlığın kabul edilip edilmemesinin Devletlerin yetkisinde olduğunun bilincindeyiz. Yine de "standstill" kuralı gereği Almanya'da yaşayan ve çalışan Türk vatandaşlarının 2000 yılında yürürlüğe giren kanun gereği, kazanılmış haklarını eskisinden daha geriye götüren bir düzenlemeye tabi tutulmalarını, yabancılar hukuku politikaları bakımından doğru bulmadığımızı belirtmek isteriz. Almanya'da yaşayan Türk vatandaşlarının yerleşme ve çalışma haklarının ön karar usulü ile Avrupa Adalet Divanında Türkiye ile AT arasındaki Ortaklık Anlaşması ve Ortaklık Konseyi kararlarına dayanarak korunmaları olanağı bulunmaktadır, ancak vatandaşlık hakkı bakımından aynı şeyi söylemek güçtür. Almanya'ya gidecek eşlerinden Almanca aranması şartının ise, aynı istemin bazı devlet vatandaşları için aranmaması nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesindeki ayrımcılık yasağını düzenleyen hükümlere aykırı olduğu görüşündeyiz. Konunun iki devlet arasında yapılacak görüşmelerle, sınırlı da olsa çifte vatandaşlığı kabul suretiyle çözümlenmesi en iyi yoldur. Ancak bu yolla çözüm elde edilememesi halinde, vatandaşlarımız kazanılmış haklara saygı prensibi gereği uluslar üstü yargıda haklarını arayabilirler.

KAYNAKÇA:

- AYBAY, Rona:** Vatandaşlık Hukuku, 5.basım, İstanbul-2003.
- AYBAY, Rona:** “Çifte Uyruluk Sorunu”, İnsan Hakları Yıllığı, C.15, 1993, s.103.
- AYBAY, Rona:** “Kadının Uyrukluğu Üzerinde Evlenmenin Etkisi”, AÜSBF Yayını, 1980.
- BERKİ-ANSAY-ARAT:** DHH ile İlgili Danıştay ve Yargıtay Kararları, C.1, Tabiiyet Hukuku, Ankara-1975.
- BERKİ, Osman Fazıl:** Devletler Hususi Hukuku I., “Tabiiyet ve Yabancılar Hukuku”, Ankara-1966.
- CAHN, Wilhelm:** “Das Reichsgesetz über die Erwerbung und den Verlust der Reichs- und Staatsangehörigkeit: vom 1. Juli 1870”, 2. Auflage, Berlin-1896.
- CAN, Hacı:** 21 Ekim 2003 Tarih ve C-317/01 Sayılı Abatay ve C-369/01 Sayılı Nadir Şahin – Federal Çalışma Kurumu Kararı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt I, 1/2004, Prof. Dr. Erden Kuntalp’e Armağan.
- ÇAVUŞOĞLU, Ayfer Uyanık:** “Türk Vatandaşlığı Kanununda 5203 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklik Sonrasında Türk Vatandaşlığından Çıkma”, Yasa Hukuk Dergisi, 28. yıl, S: 260-261, s. 21-39, Mayıs-Ağustos 2005.
- ÇİÇEK, Amir:** “Çifte Vatandaşlık ile İlgili Güncel Sorunlar” Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku Alanında Gelişmeler (Bilimsel Toplantı), İstanbul, 24-25 Eylül 1998.
- DOĞAN, Vahit:** Türk Vatandaşlık Hukuku, 6. Bası, Ankara-2006.
- EKŞİ, Nuray:** Askerliğin Vatandaşlık üzerindeki Etkisi ve Özellikle Çifte Vatandaşlığa Sahip Kişilerin Askerlik Yükümlülüğü, 2.bası, İstanbul-2005.
- ENGST, Kathrin:** Verlust der deutschen Staatsangehörigkeit, ZAR 7/2005.
- FERİD, Murad:** Zur Kollisionsrechtlichen von Inlaendern mit zugleich auslaendischer Staatsangehörigkeit, RabelsZ 23, 1958.
- FİŞEK, Hicri:** “Türk Vatandaşlığı Kanunu Açısından Vatana Bağlılıkla Bağdaşmayan Eylemler”, Fadil H. Sur’un Anısına Armağan, Ankara-1983.

- GOSEWINKEL, Dieter:** “Einbürgern und Ausschliessen- Die Nationalisierung der Staatsangehörigkeit vom Deutschen Bund bis zur Bundesrepublik Deutschland”, Göttingen-2001.
- GÖĞER, Erdoğan:** “Çifte Vatandaşlık”, AÜHFD 1995, LT:44, S.1-4.
- GÖĞER, Erdoğan:** Türk Tabiiyet Hukuku, 4. bası, Ankara-1979.
- GÜNGÖR, Gülin:** “Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi”, MHB, Y.17-18,S.1-2, 1997-1998, Prof.Dr.Yılmaz Altuğ’a Armağan.
- HEİLBRONNER/RENNER:** Staatsangehörigkeitsrecht, 4. Auflage, München-2005.
- HOKEMA, Tido Oliver:** Mehrfache Staatsangehörigkeit, Frankfurt-2001.
- KARRER, P./ARNOLD, K.W:** Switzerland’s Private International Law Statute of December 18, 1987, December, 1989.
- KELLER/TRAUTMANN:** “Kommentar zum RuStAG: nvom 22. Juli 1913”, München-1914.
- MAURER, Hartmut:** Allgemeines Verwaltungsrecht, 15. Auflage, München-2004.
- NOMER, Ergin:** Vatandaşlık Hukuku, 16. bası, İstanbul-2007.
- NOMER, Ergin:** “Alman Vatandaşlık Hukukunda “Reform Kanunu”: Çifte Vatandaşlık”, Prof.Dr.M.Kemal OĞUZMAN’ın Anısına Armağan, s.531-544, İstanbul-2000.
- NOMER, Ergin:** “Türk Vatandaşlık Hukukunun Genel İlkeleri”, Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku Alanında Gelişmeler (Bilimsel Toplantı), İstanbul, 24-25 Eylül 1998, İstanbul-2000.
- ONAR, Erdal- TİRYAKİOĞLU, Bilgin:** “1982 Anayasasında Milletvekilliği- Vatandaşlık İlişkisi (Merve Safa Kavakçı Olayı)”, Faruk Erem Armağan, Türkiye Barolar Birliği Yayını.
- OSMANAĞAOĞLU, Cihan:** Tazminat Dönemi itibariyle Osmanlı Tabiiyetinin (Vatandaşlığının) Gelişimi, İstanbul-2004.
- ÖZKAN, Işıl:** Yabancıların Çalışma Hürriyeti ve Avrupa Topluluğunda Kişilerin Serbest Dolaşımı, İstanbul-1997.
- PAZARCI, Hüseyin:** Uluslararası Hukuk Dersleri. II. K, 5. bası, Ankara-1998.
- RENNER, Günter:** Verwaltungsvorschriften zum Staatsangehörigkeits- und zum Ausländerrecht, s.1, 2001.
- RENNER, Günter:** “Doppelte Staatsbürgerschaft, Türken, Deutscher Pass ade?”, 11.2.2005 (<http://www.migrationsrecht.net/nachrichten->

gesetzgebung-auslaenderrecht/137-doppelte-staatsbuergerschaft-tuerken-deutscher-pass-ade.html).

RÖPER, Erich: Staatsangehörigkeit-Staatsbürgerschaft, KritJ 32, 1999.

SARGIN, Fügen: “Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda Değişiklik Yapan 2003 arihli ve 4866 sayılı Kanun Kapsamında Bir Değerlendirme”, AÜHFD, C.53, S.1, 2004.

SEVİĞ, Vedat Reşit: Devletler Hususi Hukuku (Giriş-Vatandaşlık), 1967.

SİLAGİ, Michael: Staatsangehörigkeitsentzug ex tunc durch Aufhebung der Einbürgerung, StAZ- Das Standesamt, J.59, Nr.11, s. 313-322, November 2006.

ŞENOL, Ekrem: “Doppelte Staatsbürgerschaft - Eine Falle? ”, Köln, 01.04.2005 (<http://www.jurblog.de/2005/04/01/doppelte-staatsburgerschaft-eine-falle>).

ŞENOL, Ekrem: “Doppelte Staatsbürgerschaft der türkischstämmigen Bevölkerung in Deutschland”, Köln, 26.05.2005, (<http://www.jurblog.de/2005/05/26/doppelte-staatsburgerschaft-der-turkischstammigen-bevolkerung-in-deutschland/>).

ULUOCAK, Nihal: Türk Vatandaşlık Hukuku, İstanbul-1989.

ULUOCAK, Nihal: “Çifte Vatandaşlığın Önlenmesine İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi ve Son Gelişmeler”, MHB 2/1987.

ULUOCAK, Nihal: “Çifte Vatandaşlıkta Önceki Vatandaşlığın Terki Sorunu”, MHB, S.1-2, Y.10, 1980, Doç.Dr. Özer Eskiuyurt’un Anısına Özel Sayı.

UNAT, İlhan: Türk Vatandaşlık Hukuku (Metinler-Mahkeme Kararları), Ankara-1966.

UNAT, İlhan: Nottebohm Kararı ve Tabiiyetin Gerçekliği İlkesi, Ankara-1966.

USLUCAN, Şükrü: “Fataler Doppelpass ins Abseits?-Zum ”Türkischen” Rückerwerb der Türkischen Staatsangehörigkeit”, ZAR 3-4, 2005.

WIEDEMANN, Marianne: Die Neuregelung des Deutschen Staatsangehörigkeitsrechts, Konstanz-2005.